

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Čáslav a její archiv
(18. – 20. st.)**

Jana Pilařová

**Bakalářská práce
2009**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana PILAŘOVÁ**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**

Název tématu: **Čáslav a její archiv (18-20.st)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod
Stručné dějiny správy města Čáslav (s ohledem na archivní službu)
Dějiny čáslavského archivu: počátky - spolupráce s muzeem - sloučení
Významné osobnosti
Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Sedláček, August: Děje města Čáslavě. Praha 1874.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Škrdle František, PhDr.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Kliment Čermák.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Archiv města Čáslav.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Katedra historických věd

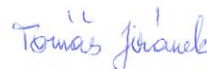
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Anotace

Obsahem této bakalářské práce jsou dějiny čáslavského archivu. Je zde popsána historie města Čáslavi, zejména se však tato práce zaměřuje na vývoj městské registratury, vznik Městského a následně i Okresního archivu v Čáslavi, jejich vývoj a ukončení činnosti. Popisuje archiválie, v těchto archivech uložené a zmiňuje se také o některých významných osobnostech, které zde pracovaly. Cílem této práce bylo popsat dějiny čáslavského archivu a zdůraznit jeho význam pro město a okolí.

Klíčová slova: Čáslav, archiv, registratura, dějiny, archiválie, osobnosti.

Annotation

The content of this work is the history of archive of Caslav. It describes the history of the town Caslav, but in particular this work focuses on development of town registry, the creation of the Town- and District archive in Caslav, their development and the ending of employment. This work describes archival documents, stored in these archives and it alludes to some personalities, that worked in archive. The aim of this work was to describe the history of archive of Caslav and underline its importance for the city and its environs.

Keywords: Caslav, archive, registry, history, archival documents, personalities.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi při tvorbě této práce poskytli pomoc a byli ochotni tomu věnovat svůj volný čas. Jedná se především o vedoucí mé bakalářské práce, doc. PhDr. Marii Mackovou, Ph.D., bez jejichž cenných rad bych se neobešla.

Dále bych chtěla poděkovat také pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora za jejich ochotu, vstřícnost a pomoc při mém bádání.

V neposlední řadě bych chtěla také poděkovat své rodině, která mi byla především psychickou podporou.

Děkuji též všem ostatním, kteří mi byli jakkoli nápomocni, a které jsem zde přímo nejmenovala.

Obsah

Úvod	1
Čáslav v průběhu věků	4
Městská registratura	7
Počátky městské registratury	7
Pořádání městské registratury	11
Včela čáslavská	13
Dějiny městského archivu	17
Založení archivu	18
Spojení s Žižkovou síní	24
Další vývoj archivu.....	28
Okresní archiv v Čáslavi	34
Založení archivu	36
Sloučení městského a okresního archivu	37
Ukončení činnosti.....	39
Badatelská agenda	40
Archiválie čáslavských archivů	41
Významné osobnosti	43
Emanuel Chramosta.....	43
František Škrdle.....	46
Milan Marek.....	49
Závěr	52
Použitá literatura	54
Použité prameny	54
Přílohy	56
Resumé	63

Úvod

„Archiv je souhrn písemných i jiných příbuzných památek povahy dokumentární, který vzešel výběrem za účely správními i vědeckými z materiálu nahromaděného organickou činností úřední.“¹

Takto definoval archiv univerzitní profesor a archivní inspektor Václav Vojtíšek. Definice archivu se samozřejmě nadále vyvíjela společně s celkovým rozvojem archivnictví, i přesto lze z těchto řádků snadno vyčíst, že archivní instituce jako taková je pro společnost prakticky nepostradatelná, hraje v ní velmi významnou roli, kterou si dokázala vydobýt v průběhu let minulých.

Dějiny těchto jednotlivých archivů jsou proto bezesporu velmi lákavou látkou k bádání, která se stala i podnětem pro tuto práci. Nejprve ovšem bylo nutno zvolit za předmět bádání jednu z nespočtu takových institucí a popsat její vývoj od samých počátků až do ukončení činnosti. S ohledem na to však bylo nanejvýš vhodné vybrat takový archiv, který by již fakticky nebyl činný a bylo by tedy možné zobrazit jeho dějiny co nejuceleněji. Objektem zájmu této práce se tedy měl stát některý z již neexistujících městských archivů. Volba tak vcelku logicky padla na městský archiv v Čáslavi, který se jevil, především z hlediska jeho umístění, jako nejvýhodnější, alespoň, co se týče získávání informací o něm.

Čáslavský městský archiv byl založen na počátku 20. století, jeho kořeny však sahají mnohem dále. Tato práce se proto pokusí na těchto stránkách co nejuceleněji postihnout jeho celkový vývoj během několika století, pokud to jen prameny dovolí.

Jaké bylo postavení této archivní instituce v dějinách města Čáslavi? Kde je vlastně možné nalézt jeho kořeny? Jaké překážky byly kladeny jeho plynulému vývoji a jak byly tyto překážky řešeny? Co všechno předcházelo samotnému založení městského archivu, a jaký byl jeho následný vývoj? Jaké osobnosti, které zde pracovaly, výrazně zasáhly do jeho chodu a jaké dokumenty u sebe schraňoval? Na všechny tyto otázky se bude tato bakalářská práce snažit co nejpodrobněji odpovědět.

První stránky budou zaměřeny především na dějiny samotného města Čáslavi, aby tak byl, alespoň krátce, čtenářům poskytnut stručný průřez obdobími, v nichž se čáslavský archiv postupně utvářel. Je to vhodné zejména proto, aby díky tomu dokázal čtenář pochopit, jak hodně dokázaly různé události, které se zdánlivě netýkaly archivních záležitostí, ovlivnit

¹ VOJTÍŠEK, Václav. *O archivech městských a obecních a jejich správě*. Praha, 1924, s. 7.

rozvoj takových institucí, jakými byly archivy. A to nejen co se týče archivu čáslavského, ale i z hlediska obecně archivního.

V dalších kapitolách se tato práce pozastaví zejména nad problematikou rozvíjející se městské registratury, coby předchůdce pozdějšího městského archivu. Je velmi důležité především poukázat na to, jaké problémy tuto registraturu v průběhu let postihly a jak výrazně ji ovlivnily především po obsahové stránce.

Co se týče samotného čáslavského archivu, tomu pak bude věnováno několik posledních kapitol. Ty se budou zabývat především jeho samotným založením, následnou činností a vývojem, který bude rozdělen do několika etap, podle potřeby. Ke konci se tato práce zmíní také o spojení Městského archivu s Okresním archivem v Čáslavi a o ukončení jeho činnosti v důsledku sloučení tohoto okresního archivu s dalším Okresním archivem v Kutné Hoře. V těchto kapitolách bude navíc také věnována pozornost obecnému vývoji archivů toho kterého období, jenž bude alespoň krátce nastíněn v některých podkapitolách.

V závěrečných kapitolách nebude samozřejmě opomenuto ani ohlédnutí za významnými osobnostmi bývalého čáslavského archivu a najdou se tu též zmínky o archivním materiálu, který byl v čáslavském archivu, ať už okresním nebo městským, shromažďován.

Ačkoli je téma dějin čáslavského archivu bezesporu zajímavou látkou k bádání, došlo při shromažďování informací k nemalým problémům, které se týkaly právě materiálu potřebného k vytvoření této práce. Při jejím sepisování byly využívány především archivní prameny, v nichž se zachovaly alespoň nějaké zmínky o městském a okresním archivu, bohužel však při tom došlo ke zjištění, že se takových zmínek nezachovalo mnoho. Ostatně po celý proces jejího vzniku bylo nutné se potýkat s naprostým nedostatkem informací, což bylo, mírně řečeno, poněkud nepříjemnou skutečností. Včetně archivních pramenů ani literatura nebyla v tomto smyslu štedřejší. Počítalo se s tím, že jí bude dostatek, alespoň ohledně dějin města, i v tomto směru však přišlo zklamání. Několik publikací, v nichž se dějiny Čáslavi zmiňují, se sice samozřejmě našlo, pokud se však týče regionální literatury, kterou by bylo vhodné použít, bylo pouze zjištěno, že v tomto směru by mělo být místními činiteli něco málo sepsáno, avšak tyto publikace bohužel dnes nejsou k dispozici. Při tomto bádání se podařilo pouze narazit na několik turistických průvodců. Čerpáno bylo tedy jen z těch pramenů, které se dodnes dochovaly, a kterých bylo bohužel méně, než se očekávalo.

Pokud se tedy jedná o to, které prameny byly při tvorbě této práce použity, jde především o ty, které jsou uloženy ve fondu Okresní archiv Kutná Hora, chované ve Státním okresním archivu Kutná Hora, a také o prameny z fondu Včela čáslavská – muzejní spolek,

uloženého tamtéž. Některé prameny byly poskytnuty k nahlédnutí také v Městském muzeu v Čáslavi. To byly zejména Výroční zprávy Včely čáslavské a některé informace o významných osobnostech městského archivu.

Z literatury, která byla nápomocna vzniku této práce, je vhodné jmenovat například Děje města Čáslavě od Augusta Sedláčka, dílo Václava Vojtíška nazvané O archivech městských a obecních a jejich správě, dále také Šambergerovu Studii k dějinám československého archivnictví. Ke vzniku této práce také významně dopomohl Průvodce po archivních fondech a sbírkách. Bylo by jistě možné jmenovat i jiné publikace, rovněž velmi podstatné, zde je ovšem uveden jen příklad použité literatury.

Posláním této bakalářské práce je na těchto stránkách vykreslit obraz dějin Městského a později Okresního archivu v Čáslavi v jeho co možná nejvěrnější podobě. Pokusí se čtenáři poskytnout veškeré možné informace, které se podařilo získat k dispozici, a bude se snažit, aby se ho díky ní, alespoň částečně podařilo zasvětit do tajů archivní práce ve starobylém městě Čáslavi. Bylo by též vítané, kdyby se tato práce mohla stát alespoň malým podnětem k dalšímu studiu našich, nejen městských, archivů.

Čáslav v průběhu věků

Nevelké starobylé město Čáslav, někdy také nazývané „branou k cestám do Železných hor“, leží na rozhraní Českomoravské vrchoviny a Polabské nížiny. Rozkládá se v poměrně výrazné rokli, kterou tu v průběhu let vytvořil zdejší potok Brslenka² a je obklopeno velmi úrodnou krajinou, která také dala dobrý základ pro osídlení zdejší oblasti.

Již od počátku neolitu se datuje prokazatelné osídlení kraje, v němž později vyrostlo nynější město Čáslav. Četné archeologické nálezy dokládají přítomnost hned několika pravěkých kultur, které obydlely především oblast skalnaté vyvýšeniny nazývané Hrádek, jíž je dnes možné nalézt v těsné blízkosti zdejšího sportovního areálu Vodranty. Co se týče Slovanů, ti se tu začali usazovat až o mnoho let později, přesněji během 9. a následujícího století. Ve století 10. došlo v těchto místech také k založení hradu Slavníkovcem Čáslavem, který měl být, podle některých pramenů, údajným bratrem sv. Vojtěcha³. Odtud také pravděpodobně pochází stejně znějící název hradu. Nedlouho poté, co se zde usídlili někteří příslušníci rodu Slavníkovců, vznikla v podhradí této tvrze osada zvaná Čáslav, o níž je možné nalézt první zmínku v zakládací listině staroboleslavské kapituly z roku 1052⁴.

Po vyvraždění Slavníkovců se osada dostala do správy Přemyslovců jako jejich správní hrad a tím začíná období, v němž budoucí město vystřídalo hned několikero majitelů a to ve velmi krátké době. Již na počátku 13. století se Čáslavi ujala boční větev tehdejšího vládnoucího rodu – Děpoltici⁵, což však netrvalo dlouho, neboť ji takřka vzápětí znovu získal panovník, konkrétně Přemysl Otakar I., přičemž se tak ani nyní nestalo natrvalo. Po Přemyslově smrti nastoupil na trůn jeho syn, Václav I., který ji daroval Blehovi, pánu z Chlumu⁶, čímž se Čáslav opět vymanila z panovníkovy moci. Ani Bleh se však z jejího nabytí netěšil příliš dlouho, svoji vládu totiž vzápětí započal Přemysl Otakar II., jenž mu osadu opět odebral, což se záhy projevilo jako velmi šťastné rozhodnutí pro budoucnost Čáslavi. Kolem roku 1260⁷ se totiž král rozhodl založit na tomto místě nové město, jehož vybudováním byl pověřen lokátor Konrád Špitálský⁸.

² Je možné se setkat i s názvem Čáslavka, který je často v různých pramenech uváděn v závorkách. Někdy se také uvádí, že potok Brslenka z Čáslavi vytéká, zatímco do města se vlévá ještě jako Čáslavka.

³ LEVÝ, Jindřich: *Čáslav: stručný průvodce po městě a okolí*. Čáslav, 1925, s. 2 - 4.

⁴ FROLÍK, Jan. *Čáslav – místo pro život: svědeckví archeologie*. Praha, 1999, s. 24. ISBN 80-86277-04-6.

⁵ FROLÍK, Jan. *Čáslav – místo pro život: svědeckví archeologie*. Praha, 1999, s. 11. ISBN 80-86277-04-6.

⁶ LEVÝ, Jindřich: *Čáslav: stručný průvodce po městě a okolí*. Čáslav, 1925, s. 2 - 4.

⁷ Přesné datum není známo, neboť dokumenty pojednávající o založení města padly za obětí několika požárům.

⁸ FROLÍK, Jan. *Čáslav – místo pro život: svědeckví archeologie*. Praha, 1999, s. 12. ISBN 80-86277-04-6.

Panovník obdařil toto město při jeho založení základními právy, která z něj činila samostatnou obec, pod dohledem královského rychtáře a zpočátku v něm usadil převážně německé kolonisty. Následně vyrostly kolem města hradby a městské věže byly opatřeny věžemi, ze kterých se dodnes zachovala například Otakarova bašta. Přemysl Otakar II. kvůli vzniku opevnění osvobodil zdejší obyvatele od placení berní, úroků a všech břemen na šest let⁹. Mezi německým obyvatelstvem se zatím začali usazovat domácí řemeslníci a město se tak postupně stávalo stále více českým, i přesto v něm dosud nadále převažovali cizinci, to však nemělo žádný negativní vliv na rozvoj města. Dobrá poloha, velmi úrodná okolní krajina a mnohé výsady, udělené především za vlády Lucemburků, naopak způsobily jeho rychlý rozkvět.

Následně poté, co se započala husitská revoluce, přiklonila se Čáslav na stranu Zikmunda Lucemburského. K Husovu učení se přidala až na jaře roku 1421, kdy po vypálení sousední Kutné Hory otevřela husitům své brány. V souvislosti s tím také došlo k převážením českého obyvatelstva nad německým. Čáslav se tedy stala městem husitským, protože se zde ještě v červnu téhož roku konal známý husitský sněm, kde byly poprvé zastoupeny všechny vrstvy obyvatelstva. Projednávaly se na něm čtyři artikuly pražské a byla ustanovena dvacetičlenná vláda, do níž byl zvolen i Jan Žižka. Tento slavný husitský vojevůdce se od této doby zdržoval v Čáslavi poměrně často a postaral se, mimo jiné, o zpevnění hradeb, díky čemuž se značná část opevnění dodnes dochovala. V Čáslavi byly nakonec s největší pravděpodobností uloženy také Žižkovy ostatky, které byly roku 1910, při přestavbě kostela sv. Petra a Pavla vedené architektem Kamilem Hilbertem, objeveny ve výklenku podvěžní mariánské kaple.

15. a 16. století nebylo pro město příliš šťastnou dobou, postihlo ho totiž hned několik ničivých požárů. K prvnímu z nich došlo roku 1452¹⁰, přičemž ani ne o sto let později následoval další, ještě mnohem ničivější. Došlo k němu v roce 1522¹¹ a zničil prakticky celé město, navíc ohrozil i životy mnoha lidí, neboť kvůli hradbám se nebylo možné dostat ven. Požáry postihly Čáslav celkem asi dvanáctkrát, tento však byl jedním z nejhorších, přesto bylo město díky snaze svých obyvatel a pomoci jiných opět obnoveno. Čáslav se navíc v tomto období těšila i královské přízni, a také proto opět rychle vzkvétala. Její význam

⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 448. ISBN 80-85983-12-5

¹⁰ FROLÍK, Jan. *Čáslav – místo pro život: svědectví archeologie*. Praha, 1999, s. 13. ISBN 80-86277-04-6.

¹¹ Tamtéž.

v průběhu 15. století podtrhují dokonce dva sněmy, které se tu konaly v letech 1440 a 1483¹², pomalu však přicházely poněkud horší časy.

Nadcházející století se pro město stalo temným obdobím v jeho dějinách, a to nejen kvůli výše zmíněnému ničivému požáru. Roku 1547 se Čáslav přidala k odboji měst proti Ferdinandu I., za což byla následně těžce pokutována odebráním mnohých statků a privilegií, která jí však byla postupem doby navracena. Město se, i přes tuto nepřízeň osudu, vcelku brzy vzpamatovalo a začalo opět vzkvétat, nicméně již na počátku 17. století je stihlo další neštěstí. V době pobělohorské, přesněji po roce 1620, byly zkonfiskovány všechny městské statky a roku 1623 byly předány Marii Magdaleně Trčkové¹³, které byly o čtyři roky později také doprodány. V této době navíc zemí táhla vojska, která měla dohlížet na udržování římsko-katolické víry, jimiž bylo město drancováno.

Ani následující třicetiletá válka nepřinesla Čáslavi nic dobrého. V letech 1639 a 1643¹⁴ prošla městem švédská vojska, přičemž ho drancovala a poničila, takže obec, jež byla i tak již dosti zadlužená, ještě více zchudla a její rozvoj byl pozastaven. Vzpamatovala se tentokrát velmi dlouho.

K rozkvětu jí nepomohla ani válka s Pruskem. Roku 1742, po bitvě u nedalekých Chotusic, do města vnikli prušští vojáci a, stejně jako v předchozím století švédská vojska, vyplenili ho. V tomtéž století ještě následovaly menší problémy roku 1757, po bitvě Kolínské a je tudíž pochopitelné, že když byla roku 1791 po všech těchto pohromách, které na Čáslav dopadly, městem vezena královská koruna a v noci ze 7. na 8. srpna v radnici uložena, způsobilo to nemalé potěšení zdejších obyvatel¹⁵. Pozitivní skutečností pro Čáslav navíc bylo, že se i přes všechny svízele, jež ji postihly, stala v 18. století významným správním centrem, sídlem vojenské posádky, krajského úřadu a pošty.

Devatenácté století se stalo opět obdobím zdejšího městského rozvoje. Byly zakládány rozličné spolky, jako například „Včela čáslavská“, „Hlahol“ a Čtenářská beseda, došlo také ke zřízení místní záložny a rovněž k opravě kostela a věže, což bylo oboje v předchozích letech poškozeno požárem. V této době byl též vystavěn nový evangelický kostel, který se nyní nachází na místě bývalého kláštera minoritů, a vzniklo i zdejší Dusíkovo divadlo, nesoucí jméno významného čáslavského rodáka. Během 19. a na počátku 20. století získala Čáslav navíc i úřady s okresní působností a začaly zde postupně vznikat odborné školy či

¹² ČERMÁK, Kliment. *Adresář a popis politického okresu Čáslavského*. Turnov, 1903, s. 51 - 52.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

gymnázium, byly zde též zakládány podniky jako elektrárna, plynárna, závod Kosmos nebo pila.

V průběhu 20. století vznikla ve městě v souvislosti s všeobecným rozbojem nová výstavba, která byla určena především pro školské a správní účely. Přelomovým se pro Čáslav stal rok 1960, kdy nadále přestala být okresním městem. Roku 2003 se pak stala pověřenou obcí III. stupně, čímž sem byly znovu přeneseny některé pravomoci bývalého Okresního úřadu v Kutné Hoře.

Městská registratura

Aby vůbec bylo možné zabývat se samotnými dějinami čáslavského archivu, je nutné si hned na počátku položit několik otázek. Co všechno předcházelo vzniku této instituce a jaké okolnosti vedly k jejímu založení? Jak se v průběhu let, kdy docházelo, zcela ve shodě s přirozeným vývojem lidské společnosti, k různorodým změnám politických poměrů, kdy se česká země několikrát setkala se živlem válečným, a kdy i různé jiné pohromy sužovaly českou krajinu, vyvíjela snaha uchovat lidskou paměť pro časy budoucí? A konečně, jaké překážky byly této snaze kladeny? Aby bylo možné na všechny tyto otázky uspokojivě odpovědět, je nutné postupovat systematicky a přitom se vrátit až k samotným počátkům.

Počátky městské registratury

Jak již sám název napovídá, měla se tato kapitola soustředit především na vznik čáslavské městské registratury a její následný vývoj. Bohužel však bylo možné pracovat jen s velmi omezeným množstvím informací, a proto se tato kapitola bude věnovat, včetně již zmíněnému, především okolnostem, které k tomuto nedostatku zpráv vedly.

I přes veškerou snahu, která byla během tohoto bádání projevena, je nutné hned v samém úvodu přiznat, tak jako to bylo již výše učiněno, že co se týče počátků městského archivu, tehdy spíše ještě městské registratury, mnoho se toho o něm neví, neboť informace o něm takřka nejsou. Nicméně je celkem pravděpodobné, že se v Čáslavi začala tato instituce formovat nedlouho po založení města, a lze také předpokládat, že se v ní soustřeďovaly písemnosti vzniklé z agendy tehdejší městské rady a městského úřadu. Dnes je ovšem již jen velmi obtížné zjistit nějaké přesnější datum týkající se zahájení činnosti městské registratury,

neboť převážná část v ní uložených písemností padla za obětí různým pohromám, které město během let postihly a o nichž je proto nutné se zmínit.¹⁶

Je nutné se proto nejprve vrátit do středověké Čáslavi. V této době město zaměstnávalo řadu úředníků, jejichž funkce byla různá. Z hlediska této práce jsou ovšem zajímaví především ti, kteří byli městské radě ku pomoci ohledně zhotovování potřebných písemností, zvláště pak zapisováním důležitějších nálezů a nařízení a vedením počtů z příjmů a výdajů obecních. Takovými úředníky byli městští písaři. K nim se také obraceli někteří měšťané, a to především za účelem zhotovení právních listin či ohledně jiných potřebných záležitostí, k nimž měla osoba městského písaře potřebné pravomoci. Co se týče Čáslavi, je možné v dochovaných listinách nalézt zmínky o dvou městských písařích působících na přelomu 14. a 15. století. Jedním z nich byl roku 1392 Nicolaus notarius, dalším pak roku 1416 jistý Mathias notarius. O městských knihách, které měli tyto písaři pod svou správou, však v dnešní době bohužel nelze nalézt žádných jiných zpráv, než, že jednoduše opravdu existovaly, s kteroužto skutečností se musí čtenář bohužel spokojit. Ostatně první kniha, která se ze staršího období zachovala, je až radní manuál z roku 1496, zvaný též *Liber manualis*. Starší knihy se naneštěstí nedochovaly, došlo totiž k první velké události, která zásadně zasáhla nejen do celkového rozvoje města, ale také do osudu městské registratury. Touto událostí byl ničivý požár, který zachvátil město roku 1522.¹⁷

Jeden z nejlepších popisů, z něhož je možné se dozvědět, co se tenkrát při onom velkém ohni stalo, zanechal pro budoucnost August Sedláček ve své knize *Děje města Čáslavě*, kde mimo jiné také zmiňuje, jak se požár šířil městem. Zachvátil prakticky celé město a kromě tehdejší šatlavy, čtyř domů v její těsné blízkosti, dvou za klášterem, pranýře a věže za klášterem, do níž byli vsazováni vězni, vyhořelo takřka celé město. Za obětí ohni padly jak statky měšťanské, tak obecní. Uhořelo také několik lidí.¹⁸

Ohledně budov a jiných věcí, které v roce 1522 sešly plameny, píše Sedláček:

„Vyhořel tehdá kostel městský, varhany okrasy kostelní i něco klenotův zkaženo, věže, když již ještě 24 hodin se vybilo, zvonové pak spadli, též klášter v prostředku v krově, též děla a jiní nástrojové bojovní, radnice, knihy městské téměř všechny, jimiž se spravovali v statcích, úmluvách a povinnostech městských.“¹⁹

Podle tohoto zápisu by se dalo soudit, že se městských knih přeci jen zachovalo hned několik, ve skutečnosti se však ví pouze o jedné, která se později nalézala v městském

¹⁶ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archívních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

¹⁷ SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874, s. 51 - 52.

¹⁸ SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874, s. 107.

¹⁹ Tamtéž.

archivu. Onou knihou je již zmiňovaný *Liber manualis*, do něhož se zapisovaly například trhy, placení peněz, usnesení rady, apod. O žádných jiných městských knihách z doby před požárem bohužel zprávy nejsou, kromě tohoto radního manuálu z roku 1496 se zachovala již jen některá starší privilegia.²⁰

Je tedy nade všechnu pochybnost, že onen ničivý požár, který na počátku 16. století zachvátil bezmála celou Čáslav, způsobil nenahraditelné škody nejen na rozvoji dosud kvetoucího města, ale, a to především, na tehdejší městské registratuře, jejíž počátky je proto dnes jen velmi obtížné nějak doložit.

I přes to, že město postihla tak velká katastrofa, začala se Čáslav opět pomalu probouzet k životu. Hradby, špitál a radnice se započaly stavět téměř ihned, patrně i za pomoci obyvatel okolních měst. Konkrétně budova radnice se v této době nacházela v pravém křídle dnešního radního domu. Později, přesněji na počátku 17. století, zakoupilo město pro pohodlnější umístění obecního úřadu od Jeremia Siberia poboční dům, který byl taktéž součástí nynější radnice.²¹ Co se týče městské registratury tohoto období, zmiňuje se Sedláček o situaci městských knih:

„Téhož roku (1524) 13. července rada městská jsouc pospolu v radnici se svolila, poněvadž „ z dopuštění božího knihy městské shořely, což se v tyto nové zapisuje a zapisovati bude, aby to tak mocné a stálé bylo, jako v prvních knihách před shořením a na čem bychom stále ostali, aby to držáno bylo a za právo.“²²

V 16. a částečně i v první polovině 17. století se také znovu objevují zmínky o městských písařích, kteří v té době v Čáslavi působili, proto je nezbytné zde tyto úřední osoby zmínit. Byli jimi:

Jiřík písař

Ondřej bakalář

Jan Roudnický

Šimon Ledčár ze Sionu

Šimon Žatecký

M. Jan Ciprian Mšenský

Jan Dvorský

M. Jan Štander

M. Jan Palladius

²⁰ Městské muzeum Čáslav, Výroční zprávy Včely čáslavské 1882 – 1901.

²¹ SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874, s. 142.

²² SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874, s. 108.

Pavel Ešín

Václav Augustin Formika²³

O většině z těchto písařů se toho příliš neví, přičemž příčinu toho je možné patrně hledat v tom, že ničím významnějším nezasáhli do dějinných událostí. O dvou z nich se však přeci jen nějaké informace nalézt podařilo. Tím prvním je písař Mšenský, o němž je známo, že založil městskou knihu, do níž poté zapisoval veškerá městská privilegia, a která se, a to je nejpodstatnější, dochovala až do dnešní doby.²⁴ Druhý z písařů, o němž se zachovalo poněkud více zpráv, je Václav Augustin Formika, o němž je možné se dozvědět, že byl tím nejnadanějším a nejpilnějším, ze všech zde jmenovaných písařů, což také mimo jiné dokládá Nová matrika, kterou sepsal kolem roku 1645.²⁵ Sám August Sedláček k osobnosti tohoto městského písaře podotýká:

„Musím se tuto blíže zmíniti o tomto šlechtném duchu, který jako včelička sbíraje nejen touto matrikou literatův (...), nýbrž i knihou jednou v archivu městském se zvěčnil. Tento muž od r. 1620 – 1645 byl succentorem, r. 1650 písařem radním, kterýžto úřad s nevšední svědomitostí zastával.“²⁶

Jak již bylo výše zmíněno, začalo město vcelku záhy po ničivém požáru znovu rozkvétat, přicházející 17. století s sebou však nepřinášelo éru, která by tomuto rozkvětu přála, právě naopak. Nejprve do rozvoje města zasáhla doba pobělohorská, o níž již byla zmínka v předchozí kapitole, týkající se dějin Čáslavi. Vojska, která v těchto časech táhla městem, se tu zastavila, aby posléze z jejich strany došlo k drancování. Škody obec utrpěla nemalé, měly však přijít ještě horší časy, kdy se městem v letech 1639 a 1643 prohnala švédská vojska, která zde taktéž zuřivě drancovala a poničila, co se dalo. Bohužel ani městská registratura toho nebyla ušetřena, z jistých zpráv je možné se dozvědět, že právě tehdy v ní došlo k dalším nenahraditelným ztrátám.²⁷

Období, které následovalo, přineslo, alespoň co se městských písemností týče, o poznání klidnější vývoj událostí, o tom však až v další kapitole.

Jak vidno, co se týče počátků budoucího městského archivu, nebyly v tomto směru prameny příliš vstřícné, přesto se přeci jen některé informace dochovaly a čtenář si tak mohl alespoň částečně udělat představu o tom, jak se čáslavská městská registratura od svých počátků vyvíjela.

²³ SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874, s. 156.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874, s. 165.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archívních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

Pořádání městské registratury

Zatímco předchozí kapitola byla věnována nelehkým počátkům městské registratury, jejímu následnému vývoji a především okolnostem, které tento vývoj, ať více či méně, ovlivňovaly, tato část se pokusí vylíčit její další rozvoj v období, které bylo již přeci jen méně bohaté na neblahé události let předešlých. V této kapitole bude pozornost zaměřena především na veškerou péči o městskou registraturu, pokud to jen prameny dovolí. Zvláštní důraz pak bude věnován převážně tomu, jak byla v průběhu let pořádána, a to od prvního pokusu o její uspořádání, přes ty ostatní, více či méně úspěšné.

Když se řekne 18. století v českých zemích, mnoho lidí si bezpochyby představí období vlády známé habsburské panovnice Marie Terezie a jejího neméně slavného syna Josefa II. Doba jejich vlády se stala časem byrokraticky organizovaného magistrátu, a jako taková musela nutně zasáhnout i do osudu tehdejší městské registratury.²⁸ Není proto nijak zvláštní, že si v průběhu 18. století pouhé praktické úřední potřeby několikrát vymohly její zcela nové uspořádání. Poprvé k němu došlo roku 1781, přičemž systém, který byl k tomuto pořádání použit, byl převzat od pražské guberniální registratury. O dalším pořádání staré čáslavské manipulace jsou zmínky až o 12 let později, tedy roku 1793, jisté však je, že již počátkem 19. století došlo k jejímu opětovnému rozrušení, ačkoli není zcela jasné, z jakých důvodů se tak stalo.²⁹

Bylo by vhodné si nyní udělat malou představu o tom, jak tedy mohla situace v městské registratuře na počátku 19. století vypadat. Z 6. července 1805 se dodnes dochoval přípis Krajského úřadu v Čáslavi, jenž byl zaslán Magistrátu města Čáslavi. V něm se městu na základě rozhodnutí Zemského gubernia v Praze doporučuje, aby byla věnována zvýšená péče jeho archivu a rovněž tak materiálům v něm uloženým. Dále se v dopise píše, že listiny a staré spisy, uložené v městském archivu, z nichž mnohé jsou bezesporu v historickém i politickém ohledu zajímavé svým obsahem, jsou namnoze ohroženy zkázou, neboť buď nejsou uspořádány tak náležitě, jak by měly, nebo se nacházejí ve špatných a vlhkých místnostech. Místnímu magistrátu se proto navrhuje, aby se co nejdříve postaral o viditelnou nápravu. Doporučuje se, aby byly uspořádány především ty písemnosti, které jsou již staršího data. Mají být přesně zregistrovány a následně uloženy v suchých místnostech. Starými spisy

²⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, s. 256 - 260. ISBN 80-04-21189-5.

²⁹ BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

se v tomto případě myslí ty od roku 1700 do nejstarších dob. Dále se uvádí, že magistrát je povinen zahájit všechny tyto práce ihned a nejpozději do dvou týdnů by měl krajskému úřadu oznámit, jak pořádání archivního materiálu pokročilo. Měl by také, včetně výše zmíněného, předložit zevrubný seznam dosud sepsaných listin a rovněž podat zprávu i o jiných pamětihodnostech, a to s přesným popisem. Pokud by se v materiálech vyskytly písemnosti, které by byly nečitelné, nebo psané v cizím jazyce, má je městská rada předložit krajskému úřadu, který je poté pošle nadřízenému úřadu, kde budou opsány dnešním písmem, nebo bude opatřen překlad. Potom budou tyto písemnosti opět poslány zpět do archivu. Veškerá vydání, při tom vzniklá, měla uhradit obec. Na konci dopisu je ještě krátké upozornění, že městská rada musí listiny uchovat na věčnou památku a nesmí je nikomu dát.³⁰

Dnes již bohužel není možné zjistit, nakolik čáslavský magistrát vyhověl výše vypsáním požadavkům, nicméně jedno je jisté, již roku 1820 byla zdejší městská registratura, či neoficiální městský archiv, opět v nanejvýš neutěšených poměrech. V listopadu téhož roku totiž čáslavský magistrát zaslal podkomořskému úřadu přípis, ve kterém je uvedeno, že se stará městská registratura nachází ve velmi špatném stavu. Jako příčina jsou zde v neposlední řadě uvedeny příliš časté změny sídla magistrátu. Radnice totiž po řadu let sloužila krajskému úřadu a po určitý čas zde byli ubytováni i někteří z členů panovnické rodiny.³¹

Pořadacích prací se v této době, se souhlasem podkomořského úřadu, ujal Jan Valburger, muž, který už měl s touto činností jisté zkušenosti, neboť již předtím rovnal některé úřední registratury. Nyní měl tedy za úkol uspořádat zdejší městskou registraturu a chopil se toho s velkým nasazením. Podařilo se mu sloučit magistrátní registraturu se spisy městského návladního a dokonce vytvořil také další, dnes ovšem naneštěstí neznámý, plán pro příští ukládání městské registratury.³²

Ani tentokrát však pořádek v registratuře nevydržel dlouho. Již roku 1841 byl znovu porušen a tentokrát o pořádání dbal Jan Hulakovský, úředník guberniálního archivu. Staral se zejména o rovnání starší části městské registratury, a totiž o listiny, privilegia a různý aktový materiál.³³

Ačkoli by se snad mohlo zdát, že nyní již s konečnou platností došlo k trvalému pořádku v městském archivu, nebylo tomu tak. Ostatně úřední zájem o registraturu staršího data opadl vždy tenkrát, kdy jí nebylo bezprostředně zapotřebí k nezbytným úředním úkonům.

³⁰ Městské muzeum Čáslav, František Škrdla, inv. č. 883, *Ze staré Čáslavě*, s. d.

³¹ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

³² BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

³³ Tamtéž.

A tak se stará městská písemná „depozice“ odstěhovala do sklepa a nedlouho poté zase na půdu radnice, kde byla samozřejmě uložena bez jakékoliv péče.³⁴ Zmiňuje se o tom později i Kliment Čermák:

„Tehdy byly knihy i protokoly radní, prachem a trusem holubím pokryté, chovány na půdě radniční.“³⁵

Aby toho nebylo málo, docházelo navíc ke ztrátám. Kupříkladu v roce 1861 byla část magistrátní registratury rozkradena a část rozprodána čáslavským kupcům jako makulatura.³⁶

Po těchto, pro městský archiv nepříliš příznivých časech, přišlo konečně období, v němž se měla archivní činnost přeci jen dostat trochu více do popředí než doposud. Druhá polovina 19. století se totiž pro město stala dobou celkového rozvoje, který se týkal především zakládání různých spolků, mezi nimiž je pro tuto práci, z hlediska archivního, nejvýznamnější Archeologický a muzejní spolek „Včela čáslavská“. O tom už ale v následující kapitole.

Včela čáslavská

Jak zde již bylo výše napsáno, hrála druhá polovina 19. století především v kulturním životě tehdejšího obyvatelstva, velmi významnou roli, která se týkala zejména zahájení činnosti rozličných spolků. Od toho je také možné odvozovat, že se v tomto období více, než kdy předtím, rozvinul místní patriotismus, což také, mimo jiné, ovlivnilo celkový pohled na přístup k archivní práci.

Stejně jako ve vedlejší Kutné Hoře, i v Čáslavi se zhruba od poloviny 60. let 19. století změnilo celkové pojetí funkce archivní práce a archiválií samotných, především se pak změnil názor na možnosti využití archivního materiálu, když se začal brát zřetel také na historicko – badatelské hledisko. Jinak řečeno, do této doby byly veškeré snahy vedeny převážně zájmem úředním, nyní však, v tomto novém vlasteneckém prostředí, představovaly dochované písemné památky nezanedbatelný zdroj poznatků především o historii města, a podle toho se s těmito poznatky také začalo zacházet.³⁷

Toto nové pojetí archivního materiálu a jeho možného využití, začal právě v druhé polovině 19. století razit zejména jeden z nejznámějších čáslavských spolků, který se v oné době zformoval a zahájil svou činnost, Archeologický a muzejní spolek „Včela čáslavská“.

³⁴ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

³⁵ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 30.

³⁶ BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

³⁷ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

Než však bude řeč o tom, jaký byl ve skutečnosti podíl této organizace na péči o archiválie a jak vůbec ovlivnila vývoj tehdejšího archivnictví na Čáslavsku, bylo by vhodné si nejprve říci něco málo k její bohaté historii.

Je proto nutné se nejprve vrátit až k samotným počátkům „Včely čáslavské“. Jak již bylo uvedeno, obecně lze její vznik zařadit do období jistého společenského a kulturního probuzení, které se právě vznikem takovýchto spolků podvědomě podpořilo a rozvinulo. Vůbec prvním a nejdůležitějším impulsem pro budoucí založení spolku bylo započetí opravy chrámu sv. Petra a Pavla na náměstí v Čáslavi, který byl tou dobou již v značně havarijním stavu a to především kvůli několika požárům, které město v předcházejících časech postihly. Především tato akce se stala jednou z těch, které tehdy probudily občanské a vlastenecké hnutí ve městě. Není možné si však samozřejmě myslet, že zůstala tím jediným důležitým momentem, který podpořil vznik spolku. Další nezanedbatelnou okolností bylo také to, že v tomto období přišel na Čáslavsko Leopold Želina s Jiřím Zachem. Dva úředníci, již od samého počátku podporující myšlenky založení občanského spolku.³⁸

Důležitým faktem bylo, že během zmiňované opravy chrámu sv. Petra a Pavla došlo poprvé k oficiálnímu jednání a následnému založení spolku „Včela čáslavská“. Tím to vše ovšem teprve začalo. Následně se konala další shromáždění čáslavské městské rady, kde bylo rozhodnuto o názvu Archeologický a musejní spolek „Včela čáslavská“. Následně poté došlo k sepsání stanov tohoto spolku, které byly dne 28. srpna 1864 potvrzeny a zaevidovány. Tímto úkonem bylo teoretické založení „Včely čáslavské“ definitivní a od tohoto data je možné sledovat její dějiny. Stanovy spolku byly následně s menšími úpravami používány až do první čtvrtiny dvacátého století a v období let 1878 – 1907 předkládány jako vzor pro mnoho dalších spolků. Tyto stanovy se zachovaly až do dnešních dnů. Do dne 19. září měla „Včela čáslavská“ dvacet výkonných členů a mohla se tak prakticky ustanovit, proto byla také 24. září svolána na radnici první valná hromada, na níž byl s konečnou platností zvolen výbor spolku.³⁹

Nyní je nutné se podívat na to, jakou činností se „Včela čáslavská“ vlastně zabývala takřka vzápětí po svém založení. Spolek jako takový se začal hned od počátku rychle rozrůstat a již kolem roku 1865 měl bezmála osmdesát členů. Postupně se, k všeobecné spokojenosti, začaly rozrůstat jeho sbírky, v nichž převážnou část zpočátku tvořilo dvacet původních listin, čtyřicet mincí, a jedenáct starožitností, mezi nimiž vynikaly především popelnice z pohřebiště

³⁸ MINAŘÍK, Ota. *Historie čáslavského muzea – muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská*. Čáslav, s. d, s. 11 - 14.

³⁹ Tamtéž.

ve Vrdech. Tyto sbírky byly rozděleny do několika skupin – sbírka mincí s třiatvaceti stříbrnými a sedmnácti měděnými mincemi, sbírka starožitností, spolková knihovna a archiv, v němž se nacházely různé listiny a četné přepisy.⁴⁰

První velkou ukázkou činnosti spolku byla Hospodářská a archeologická výstava v Čáslavi, která proběhla ve dnech 21. a 24. září 1865. Nutno poznamenat, že v této době se „Včela čáslavská“ těšila velkému zájmu veřejnosti a ve svých sbírkách měla již 376 předmětů. Po úspěšné výstavě začala získávat více příznivců a členů, mezi něž patřil také historik August Sedláček, který mimo jiné přednášel hned na další doložené schůzi, tedy 30. května 1867.⁴¹

Bohužel byla tato schůze na delší dobu poslední. Nastal velký útlum činnosti, a ačkoli práce spolku neskončila, doklady z tohoto období nejsou, na čemž měla jistě zásluhu válečná doba, neboť ta se těchto činností vždy dotkne velmi nepříznivě. Navíc k tomu přispělo i úmrtí prvního předsedy „Včely čáslavské“ Josefa Zikmunda, k němuž došlo roku 1869. Zdálo se, že se spolkem je konec, jeho nevýrazná činnost tohoto období se ovšem později znovu probudila. Zatím však prakticky nefungoval. Sbírkky byly uloženy ve škole, kde je spravoval a rozšiřoval její ředitel Jakub Juzla a učitel Kliment Čermák. O přestěhování se zasloužil především Leopold Želina, a tím pravděpodobně zachránil veškeré sbírky i samotný spolek, neboť ten měl později na čem postavit svůj opětovný rozvoj. Od roku 1875 byly sbírky vystaveny v prosklených skříních ve škole, aby sloužily k užitku žactvu.⁴²

Podnět k novému ustavení „Včely čáslavské“ dal opět Leopold Želina. Došlo k tomu na schůzi 21. července 1877. Spolek se začal opět rozvíjet, a tentokrát se zaměřil, včetně sběratelské činnosti, také na činnost přednáškovou a vycházky na památná místa. Spolek v tomto období rozkvétal, dosáhl dokonce i vědeckého uznání v povolaných kruzích a nadto dostával na sběr a výzkumy i státní subvence.⁴³

Co se týče archivní činnosti Archeologického a muzejního spolku „Včela čáslavská“, je jeho role v tomto ohledu bezesporu nezanedbatelná. Vždyť vedle ostatní činnosti právě především on shromažďoval rozchvácené městské archiválie, zejména pak ty listiny, které se týkaly čáslavského městského práva, či pouze jednotlivých rodin.⁴⁴ Mezi jinými soustřeďoval také archiválie vztahující se k tematice čáslavských kostelů a dobročinných spolků, dále též

⁴⁰ MINAŘÍK, Ota. *Historie čáslavského muzea – muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská*. Čáslav, s. d, s. 11 - 14.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² MINAŘÍK, Ota. *Historie čáslavského muzea – muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská*. Čáslav, s. d, s. 14 - 17.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archívních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

místních cechů, škol apod.⁴⁵ Prospěšnost archivní práci se však u „Včely čáslavské“ nezastavovala pouze u shromažďování materiálu. Dalo by se říci, že spolek pracoval také na úrovni osvětové, neboť jeho členové se různými způsoby snažili ve svých spoluobčanech povzbuzovat jejich vlastenecké cítění a zároveň s tím také patrně prohloubit celkový zájem o historii. V této souvislosti byl jimi kladen důraz především na rozvoj bádání a s tím spojenou dostatečnou péči o archivní materiál, aby mohl být zachován i pro budoucí generace. „Včela“ v tomto smyslu vydala také *Poslání všem milovníkům české minulosti*, v němž se na ostatní obracela, aby chránili památky, jako základ dalšího poznání života předků. Toto prohlášení následně podnítilo například dary starých pečetí a artikulí cechem hrnčírů a pekařů „Včele čáslavské“. Navíc je známo, že i jednotlivci přinášeli různé starožitnosti a mince. Pro spolkovou knihovnu pak byla zakoupena cenná odborná díla.⁴⁶

Dalším příkladem, který jen utvrzuje v přesvědčení o upřímném zájmu čáslavského muzejního spolku o zvětšení důrazu na význam archiválií je i úryvek z výroční zprávy „Včely čáslavské“, která byla sepsána roku 1899. V něm Kliment Čermák čtenáře, mimo jiné, informuje o tom, že nej přednějším pramenem místních domácích dějin je bezesporu archiv a jeho místní oddělení. Jak zmiňuje dále, je možné v něm nalézt různé zprávy o obci, církvi, škole, spolcích, také zprávy o osobách zdejších a písemnosti od nich vzešlé, a v neposlední řadě i rozličné zápisky a právní listiny. Sám spolek, jak Čermák píše, zařadil v této době do archivu některé nové písemnosti. Dále se též zmiňuje, že se se zdejším archivem pojí památná kniha místní a také sbírka tištěných památností. Na konci své zprávy pak žádá spoluobčany, aby se zapojili do bádání, a aby ctili památky.⁴⁷

Dosud zde bylo psáno pouze o samostatné archivní činnosti vlastivědného a muzejního spolku „Včela čáslavská“, která rozhodně nebyla zanedbatelná, je ovšem vhodné nyní poněkud přiblížit i její vztah k tehdejší městské registratuře, tehdy již spíše označované jako městský archiv. Spolupráce těchto dvou institucí se sestávala ze dvou činností. Zaprvé se jednalo o to, že „Včela čáslavská“ pro sebe, díky své dlouholeté pilné práci, získávala řadu cenného archivního materiálu, o jehož uchování se pečlivě starala a zajišťovala jej tak pro budoucí použití. Po oficiálním založení čáslavského městského archivu pak tyto archiválie namnoze přešly pod jeho správu. Zadruhé spolek využíval městské registratury hojně při

⁴⁵ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 6.

⁴⁶ MINAŘÍK, Ota. *Historie čáslavského muzea – muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská*. Čáslav, s. d, s. 14 - 17.

⁴⁷ Městské muzeum Čáslav, *Výroční zprávy Včely čáslavské 1882 – 1901*.

svých četných výstavách, díky čemuž se také dařilo poněkud popularizovat archivní práci.⁴⁸ Je zde proto uveden následující příklad.

Ve dnech 21. až 24. září roku 1865 se v Čáslavi konala pod záštitou „Včely čáslavské“ tzv. Hospodářská a archeologická výstava, na níž byly vystaveny, kromě mnoha jiných zajímavostí, též některé písemnosti z čáslavského archivu. Patřili mezi ně takové pergamenové originály, jako byl například nejstarší list z roku 1341, jímž král Jan uděluje Čáslavi výroční trh, od Karla IV. pak list z roku 1359 na statky, od jeho syna Václava listy na odúmrtí a rychtu. Dále se na výstavě objevily listy, kterými se obyvatelům Čáslavi za služby či nehody odpouštějí části berně, pak také tři listy z roku 1547, jimiž se navrcejí městu privilegia a některé statky. Vyskytly se tam také královské reversy, kterými králové Rudolf a Matyáš děkují za dání posudného. Z městských knih, které se na výstavě objevily, byla ta nejstarší z roku 1496. Jednalo se o, zde již několikrát zmiňovaný, *Liber manualis*.⁴⁹

Co se týče „Včely čáslavské“ bylo zde zmíněno již jak její pilné působení v oblasti schraňování mnohého archivního materiálu a vědeckého bádání, tak i působení výstavnické, podporující vlastenecké snahy o popularizaci archivní práce. Na závěr by bylo možné ještě snad dodat, že činnost tohoto spolku výrazně ovlivnila rozvoj čáslavského archivnictví, posílila vlastenecké cítění zdejšího obyvatelstva a tím také podpořila jeho badatelskou aktivitu. Navíc její působení v archivní oblasti zdaleka nekončí založením skutečného městského archivu roku 1901. Právě naopak, osudy některých členů spolku jsou velmi úzce spjaty s touto významnou institucí. O tom však až v jiné kapitole.

Dějiny městského archivu

Zatím byly na těchto stránkách využity zmínky pouze o archivní správě v Čáslavi v době, kdy zde ještě nefungovala archivní organizace, kdy se městský archiv jako takový teprve konstituoval a byl ve stavu značně neutěšeném. V následujících kapitolách je proto nutné začít se nadále věnovat již archivu samotnému, který byl na počátku 20. století založen a fakticky zahájil svoji činnost. V této kapitole bude pozornost zaměřena především na jeho počátky a následný vývoj. Na závěr je pak samozřejmě nutné zmínit ukončení jeho provozu a důvody, které k tomu vedly.

⁴⁸ Městské muzeum Čáslav, Výroční zprávy Včely čáslavské 1882 – 1901.

⁴⁹ Tamtéž.

Založení archivu

Než se vůbec bude možné věnovat samotným počátkům městského archivu v Čáslavi a jeho následné činnosti, je samozřejmě nezbytné nejprve nastínit charakter doby, v níž ke vzniku této instituce došlo. Jaké podněty vlastně vedly k myšlence založení archivu? Bylo prostředí sklonku 19. a počátku 20. století nakloněno jeho vzniku? Tato práce se na to nyní pokusí odpovědět.

Co se týče obou výše položených otázek, je na ně možné odpovědět takřka ihned, neboť pokud se jedná o prostředí, které ve městě na konci 19. století panovalo, bylo to prostředí velmi silně romantizující, které s sebou přinášelo, mimo jiného, také mocné vlastenecké cítění, které se později stalo živnou půdou pro myšlenku založení archivu. V té době v Čáslavi ne jeden zdejší občan projevoval snahy o historické bádání a překážky, které mu byly v tomto směru kladeny - neboť potřebný materiál byl v neuspokojivém stavu a navíc jen velmi špatně uspořádán, což jakékoli pokusy o badatelskou činnost značně znesnadňovalo, ba dokonce v mnoha případech docela znemožňovalo - jen podněcovaly ideu vybudování nějaké instituce, jejímž hlavním úkolem by bylo uchovávat zdejší písemné památky a taktéž o ně vhodně pečovat.

Jak je známo byla druhá polovina 19. století pro městské archivy obecně nepřilíš vhodným obdobím. Sám Václav Vojtíšek se ve svém díle *O archivech městských a obecních a jejich správě* o této době zmiňuje v tom smyslu, že tehdy byly archivy rozkramařovány, mnohé vzácné pergameny se dostaly do soukromých rukou, nebo byly uloženy v naprosto nevhodných podmínkách a ani nebylo vynakládáno dostatečné úsilí o uchování těchto památek, zkrátka chyběla jakákoli vůle něco zlepšit.⁵⁰

Jinak tomu ovšem bylo v Čáslavi, kde tehdejší vlastenecké cítění přeci jen podnítilo několik zdejších obyvatel k tomu, aby věnovali svoji pozornost ochraně archivního materiálu. Byli to především členové zdejšího Archeologického a muzejního spolku „Včela čáslavská“, o němž zde bylo psáno již dříve. Mezi nimi pak zejména vynikal významný čáslavský rodák, učitel, muzejník a amatérský historik, Kliment Čermák.⁵¹ Situace, která by vystihovala archivní snahy v Čáslavi na sklonku 19. století je asi nejlépe vystižena Václavem Vojtíškem:

„Jen tam, kde se našla osoba naplněná láskou a obětavostí, bylo lépe. S vděčnou myslí třeba vzpomínati těch jednotlivců, kteří nelekajíce se předsudků a námahy, nešetřili práce a po případě peněz, sháněli, kde se co dalo, kupovali, získávali, trosky dávali

⁵⁰ VOJTÍŠEK, Václav. *O archivech městských a obecních a jejich správě*. Praha, 1924, s. 19.

⁵¹ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 17.

*dohromady, archivu se ujímali a jej pořádali i horlivou péčí mu věnovali. Bylo v tom vždy kus vlastenectví, které bylo živeno českým zápasem politickým a potomním ruchem národním a vedlo v mnohých městech ke krásným výsledkům. Zatím co v Praze K. J. Erben zmožil podivuhodný úkol, v Kutné Hoře, kde půda byla připravena už v letech čtyřicátých P. M. Veselským, v letech šedesátých ujal se archivu Slavibor Breuer, k němuž se přidružil i mladý právník Jaromír Čelakovský. V Čáslavi mnoho vykonal Kliment Čermák, v Táboře Martin Kolář.*⁵²

Jak již bylo zmíněno, tento text asi nejlépe vystihuje atmosféru v tehdejší Čáslavi, kde největší podíl na archivní práci té doby měly osoby činné v oblasti muzejní. A podobně tomu mělo být i nadále, jen s tím rozdílem, že se v podvědomí některých tamějších obyvatel pomalu zrodila myšlenka založení samostatného městského archivu.

Zatímco v sousední Kutné Hoře hrály největší roli ohledně zájmu o historii místní dochované monumentální památky, v Čáslavi to byla především doba husitská, která se stala oním hlavním popudem k historickému studiu. A právě přímým důsledkem tohoto zvýšeného historického zájmu se stalo založení samostatného městského archivu jako instituce, k němuž došlo v roce 1901.⁵³

Než zde však bude popsáno, jaké byly počátky nově vzniklého čáslavského městského archivu, bylo by vhodné se zde na pár řádcích věnovat také tomu, kde se nacházely prostory, v nichž byl tehdy uložen veškerý archivní materiál. Tím domem, v němž sídlil tehdejší městský archiv, se stala místní radnice. Tato impozantní budova, dodnes stojící na náměstí Jana Žižky z Trocnova, byla postavena zhruba kolem roku 1766⁵⁴ architektem Janem Josefem Wirchem a v průběhu 19. století na ní došlo k několika úpravám. Archiválie, které zde byly uloženy již před založením samotného archivu, zabíraly do té doby prostory sklepu a půdy. Po jeho založení se částečně přestěhovaly do přízemí radní budovy, částečně však zůstaly v bývalých místnostech, avšak přeci jen poněkud lépe uložené než doposud.⁵⁵

Nyní je nutné vrátit se k samotné činnosti nově vzniklého městského archivu. Jak již bylo řečeno, byl založen roku 1901 a ještě téhož roku do něj byla postupně odevzdána veškerá privilegia, spolu s ostatními listinami a akty. Navíc již o rok později došlo k valné hromadě Archeologického a muzejního spolku „Včela čáslavská“, na níž se rozhodlo, především díky popudu tehdejšího spolkového jednatele Václava Jeníčka, že se do městského archivu mají

⁵² VOJTÍŠEK, Václav. *O archivech městských a obecních a jejich správě*. Praha, 1924, s. 19.

⁵³ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 18.

⁵⁴ V tomto datu se literatura různí. Některých publikací lze nalézt také rok 1769. V tomto případě bylo čerpáno z knihy LEVÝ, Jindřich: *Čáslav: stručný průvodce po městě a okolí*. Čáslav, 1925, s. 19.

⁵⁵ BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

předat i ty archiválie, které dosud byly ve spolkové péči. Tak se stalo již roku 1904. Archiv tak postupně získával nejen písemnosti z „Včely čáslavské“, ale i z ostatních institucí a jeho agenda se tudíž vcelku rychle rozrůstala.⁵⁶

Správcem městského archivu byl v počátečních letech jeho existence ustanoven tehdejší městský důchodní Josef Dlabáček, který tuto činnost zastával až do roku 1928. Mimo to zastával také od roku 1909 funkci ředitele městských elektrických podniků a od roku 1922 dokonce vedl i kroniku města. I přes tyto další aktivity však správu archivu nikterak nezanedbával a naopak se snažil, aby se nově vzniklá instituce vyvíjela co nejslibněji.⁵⁷

Administrativně správce městského archivu podléhal Muzejnímu odboru při městské radě, který v roce 1905 změnil svůj název na Muzejní a archivní odbor. Později, v roce 1919 pak došlo k dalšímu přejmenování, tentokrát na Odbor archivní muzejní a statistický. V tomto odboru, který fungoval při městském úřadu, byl archiv sdružen společně se „Včelou čáslavskou“, což ovšem bohužel do podstatné míry způsobilo, že prakticky po značnou dobu svého samostatného trvání nebyl městský archiv chápán jako zcela svébytná instituce, ale spíše v poněkud širším vlastivědném smyslu. Této problematice se ovšem bude věnovat až další kapitola.⁵⁸

Je samozřejmě také nutné věnovat se i odborné činnosti čáslavského městského archivu, v tomto směru je ovšem nezbytné se nejprve vrátit znovu před jeho založení a pohlédnout na ni v poněkud širších souvislostech. Je proto vhodné podívat se na obecné povědomí, které panovalo o městských archivech na přelomu 19. a 20. století. Je známo, že stav městských archivů byl v tomto období obecně považován za značně neutěšený, ačkoli samozřejmě existovaly i světlé výjimky, těch však nebylo mnoho. Roku 1897 dokonce zemský výbor uložil okresním výborům, aby věnovaly velkou péči zachování písemných památek, především v městských archivech a spisovnách a také bylo požadováno, aby byl nad udržováním archivů vykonáván patřičný dozor. Roku 1900 byla dokonce na popud zemského výboru vytvořena zemským archivem *Pravidla o uspořádání a opatrování městských archivů*, ve kterých byl povšechně popsán význam městských archivů, a v nichž bylo také upozorněno na škody, které vyplývaly z jejich zanedbávání spolu s návodem, kde by měl být takový archiv uložen a jak by měl být jeho materiál roztríděn a uspořádán.⁵⁹

⁵⁶ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

⁵⁹ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005, s. 15. ISBN 80-86712-23-0.

Městský archiv v Čáslavi se samozřejmě veškerým těmto požadavkům snažil ze všech sil vyhovět. Dochovaly se proto z tohoto období zmínky, ač nepříliš četné, o tom, jak město usiluje především o to, aby byly archiválie uloženy v prostorných, suchých a také důkladně zabezpečených místnostech. Snaží se též o soustředění a náležité zabezpečení archiválií, a to jak městských, tak i těch, které jsou dosud uloženy v místních spolkových organizacích. Jiná zmínka dále informuje o tom, že obec v té době uváděla svůj archiv značným nákladem do pořádku. Registrovala listiny a nakupovala různorodá díla, která jednala o městu, neboť byla zakládána knihovna, a to především se vztahem k osobě Jana Žižky z Trocnova. A celkově se město snažilo, aby se tento právě vzniklý archiv stal nanejvýš důležitým zřídlem bádání nejen místních a okolních spisovatelů, kteří nemohli, pro nedostatek prostředků, podnikat svá studia v Praze, kde se dosud nacházely ještě některé archivní materiály týkající se města Čáslavi. O něco později je možné se dozvědět, že archiv je již zcela kompletně ustaven na radnici a naprosto vyhovuje zákonným předpisům o archivech.⁶⁰

Co se týče oněch materiálů, které byly v této době přístupny k bádání pouze v hlavním městě, byly jimi kromě jiných především knihy smluv a kšaftů.⁶¹ Ostatně, pokud se jedná právě o tento druh knih, je možné zde alespoň nastínit obecnou situaci, která v té době panovala. Je však nutné upozornit, že se jedná o konec 19. století, tedy dobu těsně před založením samostatného městského archivu v Čáslavi. Zmínky o tomto období se podařilo nalézt například v již zmiňovaném díle Václava Vojtíška, je proto vhodné pokusit se je zde alespoň částečně reprodukovat.

V 90. letech 19. století bylo, po jistých nesnázích, rozhodnuto o tom, že tehdejší zemský archiv v Praze převezme do svého opatrování knihy městské a gruntovní, do té doby uschované u krajských a okresních soudů, které je již dříve převzaly od bývalých magistrátů a patrimonií. Tento významný počín se jevil jako nanejvýš vhodný, neboť zmíněné materiály upadly u svých dřívějších opatrovníků v nezáměru a jejich stav byl tak značně neutěšený, že jim leckde hrozila naprostá zkáza. Jak již bylo zmíněno, Zemský archiv v Praze si proto vymohl, aby u něj byly tyto materiály uschovány, a tak ve svých sbírkách následně soustředil velký počet gruntovních a městských knih. Jak se Vojtíšek zmiňuje, zemský archiv tímto počinem nechtěl tyto knihy „uloupit“ místním archivům, ale ujal se jich do doby, kdy by v archivnictví nastal obecně posun k lepšímu. Ostatně mnoho městských a obecních archivů

⁶⁰ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Koncept dopisu adresovaný Václavu Vojtíškovi, 1902.

⁶¹ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Koncept dopisu adresovaný Zemskému výboru království Českého, 1901.

té doby, i přes veškeré napomínání, přimluvy a ponaučování, které vydával český zemský výbor právě prostřednictvím působení zemského archivu, nedbalo na požadavky ohledně jejich archivní činnosti. Navíc stav mnohých archivů stále zůstával závislý na okolnosti, zda se najde nějaký dobrovolník, který by se jeho chodu ujal a řádně ho spravoval.⁶²

Výše zmíněná okolnost, je tím samozřejmě míněno převzetí městských a gruntovních knih Zemským archivem v Praze, následně významně ovlivnila první roky činnosti samostatného městského archivu v Čáslavi. Právě zde totiž také došlo k převzetí knih smluv a kšaftů zemským archivem, přičemž tyto knihy byly původně uloženy u čáslavského okresního soudu. Takřka ihned po založení archivní instituce v roce 1901, se její pracovníci rozhodli o tomto archivním materiálu jednat. Ještě téhož roku poslala rada královského města Čáslavi dopis Zemskému výboru království českého, v němž žádala navrácení některých knih dosud chovaných v zemském archivu. Jednalo se pak především o knihy trhové z let 1552 – 1553, 1553 – 1569, 1579 – 1590, 1600 – 1617, 1618 – 1636, 1636 – 1668 a 1669 – 1720. Dále šlo také o knihy kšaftovní z let 1552 – 1590, 1590 – 1699, 1700 – 1787 a knihy smluvní z let 1561 – 1577, 1577 – 1608 a 1615 – 1669. Městský archiv se přitom dovolával především důležitosti z hlediska místní historie a zájmu o ni, který nemůže být zcela uspokojen, pokud tyto knihy budou i nadále uchovávány v Praze. Zmiňováno zde bylo také to, že tyto městské knihy byly v roce 1850 odevzdány tehdejšímu městskému úřadu c. k. okresnímu úřadu a nebylo možné je dostat zpět. V roce 1900 pak přešly pod správu tehdejšího zemského výboru. Na tento dopis však městu přišla velmi nepříjemná odpověď v podobě několika řádků, jejichž prostřednictvím bylo městskému archivu sdělováno, že naděje na vydání knih památných není naprosto žádná, neboť Zemský archiv v Praze má sám zájem je i nadále spravovat.⁶³

Nicméně tím snahy městského archivu rozhodně nekončily, právě naopak. Ještě několikrát došlo k vytvoření dopisu podobného znění, jako byl ten první, ani jednou však nepřišla kladná odpověď. Městská rada se proto brzy rozhodla změnit taktiku a poslala roku 1902 Zemskému výboru království českého další dopis, v němž se tentokrát nedožadovala přímo převzetí zmíněných archiválií, nýbrž žádala o jejich dlouhodobé zapůjčení. Tato snaha se jí tentokrát vyplatila a ještě téhož roku jí byly uvedené knihy zapůjčeny na dobu deseti let, s tím, že po uplynutí této výpůjčky se případně může jednat o jejím prodloužení. Přesto se již roku 1907 město dotazovalo, zda by se ona dříve sjednaná výpůjčka nedala prodloužit na

⁶² VOJTÍŠEK, Václav. *O archivech městských a obecních a jejich správě*. Praha, 1924, s. 21 - 22.

⁶³ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Koncept dopisu adresovaný Zemskému výboru království Českého, 1901.

dobu dvaceti let, na což ovšem vzápětí opět přišla zamítavá odpověď. Mělo se počkat až do uplynutí předchozí výpůjčky a potom se teprve mělo začít jednat o případné další.⁶⁴

Kromě knih uložených v zemském archivu, postrádalo město Čáslav také některé knihy městské a gruntovní patrimoniální z nejbližšího okolí, které byly dosud chovány u okresního soudu. U tohoto archivního materiálu měla městská rada přeci jen o něco větší štěstí, neboť již roku 1905 pro čáslavský archiv tyto knihy získala.⁶⁵

Jak je očividné, snažil se městský archiv v Čáslavi ve svých počátcích pro sebe získávat a následně uchovávat archiválie především čáslavské provenience a jeho snaha v tomto směru rozhodně nebyla malá. Kromě již zmíněné dlouhodobé výpůjčky knih smluvních, trhovních a kšaftovních a převzetí některých městských knih od okresního soudu, se mu podařilo získat také třicet kusů listin a aktů, které se svým obsahem věnovaly čáslavským rodinám, a které byly předtím uloženy v městském archivu v Kutné Hoře.⁶⁶

O takovýto přísun archiválií se staral, mimo jiné částečně i muzejní a archeologický spolek „Včela čáslavská“, který měl od roku 1905 v muzejním a archivním odboru dva stálé členy, prvními byli Kliment Čermák a Václav Jeníček, jednatel spolku. A právě Václav Jeníček se roku 1906 plně zapojil do činnosti čáslavského archivu, když žádal městskou radu, aby se sama zasadila o převzetí další skupiny archiválií, tentokrát zejména písemností týkajících se čáslavských škol. Také navrhoval, aby byla čáslavskou městskou radou vydána instrukce o rozsahu a formách sběratelské činnosti archivu.⁶⁷

Již bylo zmíněno, jaká byla náplň činnosti archivu v jeho úplných počátcích, jaké různé nesnáze se mu stavěly do cesty a také jakým způsobem se je dařilo překonávat. Nyní, v závěru této kapitoly, je vhodné se také zmínit o personálním obsazení tehdejšího městského archivu, ne však jmenovitě, ale z poněkud obecnějšího hlediska, přičemž je v tomto ohledu možné se opřít opět o Václava Vojtíška a jeho knihu.

Pokud se na tuto problematiku pohlédne z obecného hlediska, je možné zjistit, že mezi těmi, kdo se v onom období namnoze starali o archivy měst a obcí, byli lidé různého vzdělání. Vedle sebe tak často spolupracovali jak inteligentní ochotníci, tak odborně vzdělaní lidé. Mezi oněmi amatérskými činiteli se pak vyskytovali zejména úředníci, učitelé, kněží, profesori mnoha různých oborů, ale také například prostí živnostníci a řemeslníci, kteří se této činnosti

⁶⁴ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Koncept dopisu adresovaný Zemskému výboru království Českého, 1902 a 1907.

⁶⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Dopis okresního soudu adresovaný archivu, 1905.

⁶⁶ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

⁶⁷ Tamtéž.

věnovali pouze z vlastního zájmu. Mezi školené historiky pak patřili zejména profesori dějepisu na středních školách, kteří byli při svém vzdělání poučováni o historických metodách a o ceně archivních pramenů. Těchto vzdělavců však byl v archivním prostředí zpočátku jen velmi omezený počet. V Čáslavi tomu samozřejmě nebylo jinak. Lidé, kteří v té době zajišťovali chod městského archivu, byli v mnoha ohledech spíše jen zaujatými vlastenci, nežli lidmi odborně vzdělanými v oblasti archivnictví. Z výše zmíněných profesí mezi nimi vynikali především místní učitelé ať už základních, či středních škol, dále pak také různí amatérští historici, či muzejníci namnoze aktivně činní ve „Včele čáslavské“, o nichž tu již byla řeč. Co se týče pracovníků odborně vzdělaných v archivním oboru, nebyl mezi nimi prakticky ani jediný. I přesto se však tito místní nadšenci ze všech sil snažili, aby chod zdejšího městského archivu byl plynulý, a také aby zcela vyhovoval všem potřebným náležitostem.⁶⁸

V závěru je nutné poznamenat, že ač se čáslavské archiválie od samých počátků potýkaly s nepřízní osudu, přesto se mnohé z nich nakonec dočkaly založení pro ně vytvořené samostatné instituce městského archivu, v níž byly nadále uschovány, a kde o ně bylo pečováno tak, aby se zachovaly pro budoucí generace. A ačkoli se i samotný archiv ve svých počátcích často potýkal s různými problémy, především ohledně soustředování archiválií, podařilo se mu tyto nesnáze překonat a mohl se tak k vlastní spokojenosti rozvíjet podobným směrem dál a potýkat se tak s dalšími problémy, které přinesla následující doba. O tom už ale v další kapitole.

Spojení s Žižkovou síní

Po počátečních potížích se soustředováním archivního materiálu zejména provenience místní a nejbližšího okolí, nastalo pro čáslavský městský archiv období, kdy se objevil zcela opačný problém. V archivu se začalo najednou soustředovat veliké množství materiálu, bohužel je však nutné poznamenat, že se dosti často jednalo o materiál naprosto nearchivní povahy. Základním důvodem přisunu tohoto typu „archiválií“ bylo především to, že archiv jako takový byl ve velmi úzké spolupráci s „Včelou čáslavskou“, dokonce s ní byl sdružen, jak již bylo výše zmíněno, v muzejním a archivním odboru při městském úřadu. Tato skutečnost by snad sama o sobě nebyla v archivním směru škodlivá, spíše naopak, neboť právě členové „Včely čáslavské“ se namnoze stávali těmi, kteří o městský archiv pečovali.

⁶⁸ VOJTÍŠEK, Václav. *O archivech městských a obecních a jejich správě*. Praha, 1924, s. 28.

Problémem ovšem bylo, že městský archiv nebyl kvůli tomuto spojení považován za zcela samostatnou instituci, ale místní veřejnost ho naopak začala chápat v poněkud širším vlastivědném kontextu, což bylo později bohužel také důvodem k tomu, že dary, které do archivu díky mnohým zdejším vlastencům přicházely, často nebyly ani tak povahy archivní, jako spíše muzejní. Přesto, nebo možná právě proto, se však archiv neubráníl tomu, aby některé tyto věci uložil do svých depozitářů. V tomto směru došlo k největší aktivitě nepříliš dlouho po založení městského archivu.

Lokální patriotismus, o němž zde již bylo mnohokrát hovořeno, a který byl velmi typický především pro prostředí menších měst, dostal v Čáslavi silný impuls již v roce 1910. V tomto roce došlo v tamějším kostele sv. Petra a Pavla k objevení kosterních pozůstatků, které byly později označeny jako ostatky Jana Žižky z Trocnova a podle zdejší tradice měly být posléze v Čáslavi uloženy. Jenže právě tato okolnost přispěla k tomu, že se v městském archivu začal objevovat materiál nearchivní povahy. V období vypjatého vlastenectví totiž šlo o událost mimořádného významu, která posléze vedla k shromažďování nejrůznějších památek a upomínek na Žižku a vůbec celkově na dobu, v níž tato významná česká osobnost žila. Veškerou tuto činnost samozřejmě organizoval městský archiv, jenž považoval tuto událost za tak důležitou, že z jeho popudu dokonce došlo k instalaci tzv. Žižkovy síně, která měla na tohoto slavného husitského vojevůdce upomínat.⁶⁹

Je zajímavé podívat se nyní na to, jak tehdy vlastně fungoval městský archiv v Čáslavi ve vztahu k Žižkově síni. V jedné publikaci jsme našli zmínku, která by to alespoň trochu mohla osvětlit:

„V prvním poschodí radnice nalézá se městský archiv. V něm chovají se až k důstojnému uložení kosti Žižkovy, nalezené v r. 1910 při restauraci děkanského kostela, dále jeho brněnice, husitský cep, obrazy k osobě Žižkově se vztahující, konečně majestáty, listiny a památné knihy města Čáslavě.“⁷⁰

Tato zmínka tedy dokládá, že se Žižkova síň následně po svém instalování stala prakticky součástí čáslavského městského archivu. V rámci tehdejšího poněkud zkresleného pojetí archivní práce došlo také k tomu, že byla část městského archivu, především městské knihy a některé listiny, přestěhována z dosavadních prostor v přízemí do nově uvolněných místností v prvním patře, kde se nacházel také Žižkův památník. Zde ovšem bohužel docházelo k propojení vlastní archivní činnosti s činností ryze vlastivědnou, neboť archiválie,

⁶⁹ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 19.

⁷⁰ LEVÝ, Jindřich: *Čáslav: stručný průvodce po městě a okolí*. Čáslav, 1925, s. 19.

kteře byly přemístěny do nových prostor, sloužily především k prohlídce návštěvníkům Žižkovy expozice, což se ovšem naprosto neslučovalo s řádným chodem archivu.⁷¹

Do nových místností v prvním patře městské radnice přitom samozřejmě nebyl přemístěn celý městský archiv. Naopak, většina zde uložených písemností zůstala bohužel v téměř dezolátním stavu ve starých místnostech v přízemí. Co se týče špatného uložení archiválií, obzvláště nezodpovědně bylo nakládáno zejména s registraturou magistrátu. Navíc byla značná část místních archiválií, například městské účetní knihy a doklady, mapy a plány města, ještě i v tomto období ponechána na půdě městské radnice.⁷²

Tehdejší správce městského archivu Josef Dlabáček vcelku marně usiloval o nápravu dosavadní situace, ke které stále nedocházelo. A to dokonce, i přestože muzejní a archivní odbor již v roce 1919 rozhodl o nové náplni archivní činnosti, kdy podle návrhu Václava Jeníčka měl být například vyhotoven inventář archivu. Dále se měly sestavovat katalogy a měl být rovněž položen základ k čáslavskému diplomatáři. Navíc muzejní a archivní odbor také rozhodl o přestěhování archivu do nových vyhovujících místností v prvním patře městské radnice. Přesto se však dlouhou dobu v tomto směru nic významného nedělo.⁷³

V této době v Čechách již také působili archivní inspektoři, kteří měli za povinnost osobním šetřením, za pomoci místního konzervátora, na místě zjišťovat stav péče o nestátní archivy, zejména pak o archivy městské a soukromé. Dále měli také činit různá opatření k řádnému zabezpečení těchto archivů, případně pak žádat zřízení takové instituce všude tam, kde se vyskytoval materiál významnější povahy. Současně s tím měl být inspektor jakýmsi řídicím orgánem a metodikem místních archivářů, a s pomocí spolupracovníků především z řad profesorů historie se měl starat o vše potřebné po odborné stránce.⁷⁴

Jedním z archivních inspektorů té doby byl i pozdější univerzitní profesor Václav Vojtíšek, který se ve 20. letech dostavil i do Čáslavi. V roce 1927 při inspekci, kterou tento klasik českého archivnictví u nestátních archivů běžně prováděl, a které tentokrát podrobil i čáslavský městský archiv, nebyl stav této archivní instituce hodnocen jako dobrý. Za nanejvýš nevhodné bylo zejména považováno její spojení s Žižkovou expozicí. Vojtíšek především poukazyval na záměnu archivní práce za práci vlastivědnou.⁷⁵

Na doporučení Václava Vojtíška proto došlo roku 1929 k oddělení Žižkovy expozice od samotného archivu. Archivní místnost, v níž byly, mimo jiné, uloženy různé věci

⁷¹ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005, s. 24 - 25. ISBN 80-86712-23-0.

⁷⁵ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 6.

k upomínce husitského vojevůdce, měla být znovuzřízena a do budoucna upravena jako Žižkova síň jen pro Žižku. Pro oddělený městský archiv pak měly být nalezeny nové, vyhovující prostory. Tyto byly záhy objeveny v přízemí radnice, přesněji v jejím pravém křídle, kde předtím sídlila městská policie. Kromě toho tyto místnosti dříve sloužily bankovnímu úřadu Jana Ferdinanda Opitze. Posléze byly tyto místnosti upraveny tak, aby vyhovovaly archivním požadavkům, k čemuž městské radě dopomohla vítanou finanční podporou také městská spořitelna. Tyto prostory jsou popisovány jako klenuté, prosvětlené, suché a schopné větrání. Co se týče jejich zabezpečení, jakožto i zabezpečení celého archivu, zachovaly se zmínky například o tom, že okna do náměstí měla oplechované okenice, zatímco okna do dvora byla opatřena mřížemi. Dveře do archivu byly železné. Jedna z místností byla zařízena jako pracovna, přičemž se v ní nacházela také příruční knihovna, v níž byly uloženy různé knihy z muzea, pohledy na město, pečetidla a plány. V druhé místnosti se pak nacházely především regály a skříně s magistrátní registraturou, která obsahovala několik set fascikulů. Dále zde byla uložena různá privilegia, starší listinný materiál, městské knihy, protokoly atd. Třetí a čtvrtá místnost byly rovněž zaplněny skříněmi a regály, v nichž však byly tentokrát uloženy cechovní věci a řada cizích fondů.⁷⁶

Václav Vojtíšek také nebyl spokojen se stavem archiválií a samotnou archivní činností. Vyžadoval, aby archiválie nebyly pouze náhodně vystavovány, ale aby byly především odborně pořádané a inventarizovány. Většina zdejších archiválií byla totiž dosud bez jakékoli odborné evidence a jenom část některých listin a aktů byla vložena do obalů a následně došlo k jejímu registrování.⁷⁷

Vojtíšek tehdy sestavil perspektivní pracovní program archivu a uvažoval také o rozšíření jeho sběrné oblasti i na nejbližší čáslavské okolí a zejména městské radě navrhl, aby jmenovala nového archiváře, Františka Škrdleho, což se záhy stalo.⁷⁸

Na závěr této kapitoly by bylo vhodné ještě upozornit na důsledky proběhnuvší archivní inspekce. Koncentrace archiválií byla z velké části provedena a archivní materiál se proto rozhojnil. Navíc rada města s konečnou platností vhodně upravila prostory radnice pro archiválie, přičemž bylo v radniční komoře objeveno veliké množství archivního materiálu. Jednalo se o celou magistrátní registraturu a velkou část registratury podhořanského panství. Archiv se tak opětovně mnohonásobně zvětšil. Městská rada proto zažádala o poskytnutí

⁷⁶ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Koncept dopisu adresovaný Václavu Vojtíškovi, 1929.

⁷⁷ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

⁷⁸ Tamtéž.

subvence především na regály, krabice, vědecké pomůcky a desky, což bylo následně podpořeno i samotným Vojtíškem a subvence byla proto záhy poskytnuta ve výši tří tisíc korun.⁷⁹

Následně došlo k výraznému zdokonalení činnosti Městského archivu v Čáslavi a celkovému zlepšení stavu archivního materiálu, což se je možné dozvědět i v dopise Václava Vojtíška z toho období, zaslaném Františku Škrdlemu:

*„Vykonalí jste s p. ředitelem Chramostou velký kus práce a zjednali jste si opravdové zásluhy. Je málo příkladů, aby v krátké době a s takovým zdarem byl vybudován městský archiv, jako se stalo vaším přičiněním.“*⁸⁰

Je očividné, že městskému archivu pomalu nastávalo období příznivějšího vývoje. Situace ohledně stavu archiválií se postupně zlepšovala a také archivní činnost se stávala stále profesionálnější. O tom už ale v další kapitole.

Další vývoj archivu

Mezi nejzásadnější přelomy v dějinách čáslavského městského archivu patří bezesporu rok 1929, kdy se jeho správcem stal tehdejší gymnaziální profesor PhDr. František Škrdle, člověk, kterého do čela této instituce navrhl sám Václav Vojtíšek. František Škrdle, který byl jinak i dlouholetým členem muzejního a archeologického spolku „Včela čáslavská“, přitom v archivu pracoval pod Josefem Dlabáčkem již od roku 1921. Ve stejném roce, kdy nastoupil do funkce správce archivu, došlo i k dříve zmíněnému oddělení této instituce od Žižkovy síně, přičemž byl tento čin z valné části právě zásluhou Františka Škrdleho. Tato kapitola bude proto věnována především působení archivu v letech, kdy byl pod přímou správou tohoto výjimečného člověka, a kdy došlo k plnému rozkvětu jeho činnosti.⁸¹

Jak již bylo poznamenáno v předchozí kapitole, došlo kolem roku 1930 k celkovému rozhojnění archivního materiálu a to především díky nálezům starých městských a účetních registratur. Tyto registratury byly následně přeneseny do nově zařízených místností městského archivu, které se podařilo vybavit vším potřebným zejména díky státní subvenci, o níž městská rada požádala. Škrdlemu se navíc v těchto letech podařilo sehnat i registraturu podhořanského panství a povzbuzen tímto nesporným úspěchem, začal projevovat také snahu

⁷⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně 1906 – 1930: Koncept dopisu adresovaný Václavu Vojtíškovi, 1929.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

o předání zbývajících městských trhových knih nejen z Archivu země České v Praze, ale i z Okresního soudu v Čáslavi. Kromě toho se též snažil získat pro městský archiv judičiální magistrátní registraturu, která byla do té doby uložena rovněž u okresního soudu a spolu s ní usiloval i o archiválie ronovského a žlebského panství. Je nutné podotknout, že výsledkem jeho chvályhodných snah, byl z valné části úspěch.⁸²

Co se týče Škrdleho další činnosti, lze nalézt zmínky o tom, že se, společně s dalším tehdejším významným pracovníkem archivu Emanuelem Chramostou, jal po roce 1930 přepisovat městské trhové knihy, zapůjčené Archivem země České. Následně také zhruba uspořádal všechen archivní materiál, přičemž jej na základě provenienčního principu rozdělil na archiválie čáslavské a cizí. Ty archiválie, které patřily do skupiny čáslavské provenience, pak dále rozčlenil na privilegia, poté také na listinnou a aktovou sbírku, ve které společně s Chramostou uložil jednotliviny do obalů se stručnými registry. Čáslavské archiválie rozdělil navíc ještě také na chronologicky řazenou registraturu magistrátu z let 1750 – 1871, na registraturu městského úřadu po roce 1872, na městské knihy, různé cechovní písemnosti a nakonec i na rukopisy a rukopisné pozůstalosti. Z rozličných pečetidel, map, rytin, plánů, novinových výstřížků a fotografií se mu podařilo vytvořit pevný základ sbírek městského archivu. Ve své činnosti navíc také navázal na myšlenku čáslavského evangelického faráře Dr. Kozáka a rozhodl se založit diplomatář, do něhož by posléze v prepisech soustřeďoval prameny k dějinám Čáslavi, které byly do té doby uloženy mimo archiv. To se mu také záhy podařilo. K tomu se mu též začalo dařit budovat z knižních duplikátů „Včely čáslavské“ samostatnou archivní knihovnu.⁸³

Z těchto let pochází také zmínky o velmi čilé korespondenci mezi tehdejším správcem městského archivu v Čáslavi Františkem Škrdlem a archivním inspektorem, profesorem Václavem Vojtíškem. Tato korespondence se týkala především věcí ohledně aktivní činnosti čáslavského archivu a ohledně stavu archiválií. Vojtíšek tak například radil Škrdlemu ohledně postupu při snaze o získání subvence pro archiv. Kromě tohoto typu dopisů se však v jejich korespondenci objevovaly i zmínky netýkající se přímo archivu, jako bylo například Vojtíškovu děkování za zvolení čestným členem „Včely čáslavské“, či jeho vyjádření kladného vztahu k Čáslavi tím, že se zde rozhodl bezplatně uskutečnit přednášku o počátcích města Čáslavi a Škrdleho žádal, aby mu ve městě v nejbližší době pomohl uspořádat další podobnou přednášku.⁸⁴

⁸² VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Státní okresní archiv Kutná Hora, Škrdle František, PhDr., inv. č. 6, Korespondence: Vojtíšek Václav 1932.

Co se ještě týče Františka Škrdleho, spojila se v jeho osobě nejen činnost ryze archivní, ale namnoze také popularizační, přičemž většina jeho prací byla následně publikována ve Věstníku čáslavského muzea vydávaného „Včelou čáslavskou“ ve sborníku Podoubraví. Ostatně kulturně činný byl tento gymnaziální profesor po celou dobu svého působení v čáslavském městském archivu.⁸⁵

Po počátečních úspěších městského archivu pod vedením Františka Škrdleho, přišlo období jisté stagnace. Období okupace a druhé světové války. O této době se bohužel příliš zmínek nedochovalo, některé však přeci, a proto je dnes známo, že za okupace byly do městského archivu v Čáslavi přeneseny části vrchnostenských registratur z okolních obcí, jako byl například Golčův Jeníkov, Žehušice, Podhořany nebo také Filipov. Tyto pak byly v roce 1949 předány tehdejšímu zemědělskému archivu ve Žlebech.⁸⁶

Ačkoli z období okupace a nejbližších následujících let se mnoho zmínek o činnosti městského archivu nedochovalo, z nadcházející etapy, tedy z let 50., se jich naopak zachovalo poměrně značné množství. Vděčit je za to možno zejména, a takřka jedině, několika deníkům, které si v tomto období vedl ve všech směrech pečlivý městský archivář František Škrdle. Ony čtyři deníky, do nichž téměř den po dni zapisoval více či méně důležité informace, tak dnes mohou poskytnout poměrně podrobný a ucelený obraz činnosti nejen tehdejšího Městského archivu v Čáslavi, ale i městského muzea, neboť nelze zapomínat, že Škrdle byl i členem „Včely čáslavské“. Nadále tedy bude čerpáno především z nich a pozornost bude zaměřena zejména na pokus o co možná nejlepší rekonstrukci období, které přímo předcházelo ukončení samostatné činnosti čáslavské archivní instituce.

První deník pochází z let 1952 -1953 a je veden, stejně jako ostatní, takřka puntičkářsky. Co se tedy týče činnosti městského archivu z tohoto období, je zde možné nalézt podrobné zmínky o tom, na čem bylo tehdy pracováno. Lze se tak například dozvědět, že na počátku roku 1952 zdejší městský archivář pořizoval výpisy z čáslavských děkanských matrik, které byly přechodně uloženy v městském archivu předtím, než měly být odvedeny do Studence u Chotěboře, kde se posléze měly soustředit všechny takové matriky. Místní archivář tehdy sestavil žádost, aby tyto matriky byly ponechány městskému archivu, třeba ve formě depozita. Tuto žádost poslal následně Městský národní výbor v Čáslavi do Pardubic, kde byla záhy zamítnuta.⁸⁷

⁸⁵ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 21.

⁸⁶ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

⁸⁷ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Pracovní deník Dr. Škrdleho, týkající se muzea, archivu a Žižkovy síně 1952 – 1957.

Kromě výpisů z matrik se archiv samozřejmě soustředil i na jinou činnost. Ve stejném roce byl například deponován archiv bývalého pozemkového fondu v třebešickém zámku, byly také pořízeny inventární značky na skříně v městském archivu. Z další činnosti se jednalo především o katalogizaci městských knih uložených v archivu, pokračovalo se v podrobném soupisu městských privilegií, který byl však již téhož roku dokončen, do archivu byla odevzdána jedna kniha protokolů o schůzích národní fronty žen a rovněž byl proveden seznam cechovních knih v městském archivu. Bylo také, mimo jiné, pořízeno patnáct knižních vazeb pro archivní knihovnu, která zatím čítala pouhých dvacet dva svazků. Během tohoto období se městský archivář také zúčastnil několika pracovních porad městských a okresních archivářů pardubického kraje, pořádaných Krajským národním výborem v Pardubicích, přičemž nikdy nezapomněl zmínit, o čem přesně se na každé této poradě jednalo.⁸⁸

Městský archiv se v tomto období stal také cílem mnoha návštěvníků, ať už to byli přímo zájemci o bádání či organizované exkurze. Jméno každého návštěvníka nebo organizace, která zde pořádala exkurzi, je pečlivě zaznamenáno v deníku vždy s alespoň krátkou poznámkou. Je možné se tak například dozvědět o jedné poněkud kuriózní situaci, a totiž, že přesně 17. května měl do Čáslavi za účelem prohlídky městského archivu přijet historický seminář Karlovy univerzity a to kolem desáté hodiny ranní. Archivář na výpravu čekal celý den a to až do pěti hodin odpoledne, kdy seznal, že se exkurze patrně pro špatné počasí nakonec nekonala. Ovšem výprava přeci jen přijela v půl šesté, kdy si již ovšem prohlédla pouze kostel a následně odjela na Kačinu. Tato událost je v deníku popsána do velmi podrobných detailů, ostatně jako i ostatní prohlídky městského archivu, které se již ovšem vydařily o něco lépe, byla zde proto uvedena jako příklad. Městský archivář se v této době staral také o návštěvníky, kteří měli zájem prohlédnout si ostatky Jana Žižky z Trocnova, neboť Žižkova síň byla dosud pod patronací městského archivu, ačkoli jinak již působila zcela odděleně od něj.⁸⁹

Prohlídkám nejen městského archivu, ale i muzea a Žižkovy síně je v deníku věnována velká pozornost, stejně tak i výstavám, které byly za přispění archivu ve městě konány. Tak je například možné dozvědět se o výstavě pořádané Klimentem Čermákem v čáslavském gymnáziu. Z městského archivu zde byly použity tyto písemnosti: čáslavská kronika od roku

⁸⁸ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Pracovní deník Dr. Škrdleho, týkající se muzea, archivu a Žižkovy síně 1952 – 1957.

⁸⁹ Tamtéž.

1855, dva protokoly „Včely čáslavské“, dvanáct rámečků se sklem a mnohé jiné. Tato výstava rozhodně nebyla ojedinělá, zde je však uvedena jako příklad.⁹⁰

Druhá polovina roku 1952 probíhala v městském archivu podobně jako ta první, jen s rozdílem toho, že zde v tomto období vypomáhala jako brigádnice jistá Vlasta Jiráková z Čáslavi. Náplň její práce přitom spočívala především v písařských archivních pracích, přičemž měla být vykonávána pouze v dopoledních hodinách. Vzhledem k nevelkému počtu zaměstnanců čáslavského archivu však byla jistě i tato výpomoc velmi vítaná. Zvláště pak, když byl v ten čas sestavován přehled radních protokolů, prováděly se rozličné opisy, například cechovních knih a navíc bylo do archivu také doručeno šest balíků archiválií čáslavských společenstev z Kolína. Došlo také k vyhotovení soupisu spolkových archivů zde uložených a rovněž k seznamu map a fotografií a k třídění dosud neurovnaných archiválií.⁹¹

Co se týče náplně činnosti nadcházejícího roku, nelišila se příliš od předchozího. Městský archiv se věnoval především různému inventarizování, vyhotovování čistopisů a namnoze se zabýval rozličnými výpůjčkami, přičemž právě tato činnost byla oproti minulému roku mnohem hojnější, neboť předtím o ní bylo v deníku jen minimum zmínek. Z dalších aktivit archivu je možné jmenovat například rovnání listin magistrátu z let 1791 – 1799, třídění a rovnání Žehušické registratury, došlo také ke skartaci, která byla provedena podle směrnice ministerstva vnitra pro vyřazování písemností u národních výborů, a včetně všech těchto činností byly též prováděny přehledky archiválií, které byly městskému archivu darovány ať jednotlivými osobami nebo některými čáslavskými spolky apod. Navíc bylo rozhodnuto o tom, že zdejší spisový materiál je třeba znovu roztřídit. Z významnějších událostí tohoto období je pak možné zmínit například nález ojedinělých rukopisných listů z 16. a 17. století, které byly vyňaty z desek žlebské knihy protokolů a zápisů pocházející z let 1697 – 1780. Tyto listy byly následně uloženy v městském archivu.⁹²

Pokud bude ne okamžik odhlédnuto od náplně archivních činností této doby, je možné se na těchto několika řádcích věnovat technické stránce „života“ městského archivu. Ze zanechaných poznámek se podařilo zjistit, že v roce 1953 zde byla vykonána dr. Silvestrem Hipmanem návštěva, při níž se také jednalo o možném využití některých místností dosavadní spisovny pro novější archivní přírůstky. A protože písemností v tomto období skutečně přibývalo, byl zhotoven nový regál na spisy, spíše však šlo o nástavek na dosavadní regál. Byl laťový a čtyři metry vysoký, z toho by se dalo lehce odvodit, že celý regál musel

⁹⁰ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Pracovní deník Dr. Škrdleho, týkající se muzea, archivu a Žižkovy síně 1952 – 1957.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

být ještě značně vyšší, což ovšem z hlediska archivních pracovníků nemohlo být příliš vhodné. Z dalších spíše zajímavostí týkajících se technického zázemí městského archivu, lze zmínit zavedení telefonu do této instituce. Z deníku je místy také možno dozvědět se i ty nejmenší detaily, týkající se například průběhu čištění a úklidu archivu.⁹³

Nadcházející rok 1954 se v čáslavském městském archivu pokračovalo v pracích započatých již předchozího roku. K tomu však přibyly například takové aktivity, jako byl celkový soupis listinného materiálu čáslavského původu, přemístění městské registratury od roku 1872 a přiřazení některých krabic se spisovým materiálem z let 1931 – 1940 do archivního regálu, a též nákup knih do archivní knihovny, který byl zařizován pověřeným pracovníkem Janem Eisnerem. Z tehdejší příruční knihovny byl navíc vytvářen seznam knih.⁹⁴

Rok 1954 byl však významný především jinou událostí. 14. listopadu se konala porada v městském archivu v Čáslavi. Účastní jí byli Milan Marek, jeden člověk za archivní oddělení krajské správy ministerstva vnitra, Vaněček za okresní národní výbor, Šváb za městský národní výbor a nakonec také městský archivář. Na této poradě se jednalo o budoucím sloučení místního městského archivu s archivem okresním, který v Čáslavi existoval již od roku 1952. Měl tak vzniknout jednotný archiv okresní, a protože městský archivář odmítl nabízené okresní archivářství, byl na toto místo navrhnut profesor Milan Marek. Ten, jak bude později zmíněno, toto místo následně přijal a spojený okresní archiv o dva roky později skutečně vznikl.⁹⁵

Poslední dva roky samostatné činnosti městského archivu v Čáslavi nejsou z hlediska jeho dějin nikterak zvláště zajímavé a ani informací o nich není mnoho. Snad je jen možné zmínit, že v zimním období roku 1956 došlo k vynucené přestávce v archivní činnosti, neboť pro tuhé mrazy nemohlo být pracováno, protože pracovna městského archivu nebyla dostatečně vytápěna. K takovéto přestávce došlo v poměrně krátkém období hned dvakrát. Také je možné se dozvědět, že v této době byl městský archivář několikrát nemocen, důvody nemoci jsou podrobně popsány, přičemž ho v jeho funkci zastupoval archivář okresní.⁹⁶

Rokem 1956 byla ukončena činnost městského archivu v Čáslavi jako samostatné instituce, neboť došlo, jak zde již bylo dříve zmíněno, k jeho sloučení s archivem okresním.

⁹³ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Pracovní deník Dr. Škrdleho, týkající se muzea, archivu a Žižkovy síně 1952 – 1957.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

Proto zde bude alespoň krátce shrnuto, jak probíhala poslední léta této významné čáslavské instituce.

Padesátá léta byla dobou, která z hlediska vlastivědného bádání přinesla velmi podstatnou změnu a prakticky i přetržení dosavadní kontinuity. Veškeré muzejní spolky byly postátněny, což se samozřejmě dotklo také „Včely čáslavské“, a na jejich pracovníky se obecně hledělo zejména jako na představitele provinčního, neideového a nerevolučního pojetí lokální vlastivědné práce. Skončily také různé časopisy a jiné publikace, které tyto spolky vydávaly. I přes tuto tendenci se městskému archivu v Čáslavi až do jeho sloučení s nově vzniklým okresním archivem úspěšně dařilo odvádět vcelku solidní práci, za což vděčil především osobě tehdejšího městského archiváře Františka Škrdleho.⁹⁷

Okresní archiv v Čáslavi

Jak již bylo řečeno, Městský archiv v Čáslavi existoval jako samostatná instituce od roku 1901 až do roku 1956, vedle toho však v Čáslavi existoval také archiv okresní, ačkoli jeho působení bylo omezeno pouze na několik málo let. Jeho činnost je možné prakticky sledovat až v padesátých letech 20. století. I přesto však nebyla jeho činnost bezvýznamná. Celá tato kapitola proto bude věnována Okresnímu archivu v Čáslavi, jeho založení, personálnímu obsazení, jeho následnému vývoji a konečnému spojení s archivem městským a následně i kutnohorským. Tato práce se na těchto stránkách pokusí o co nejucelenější obraz této archivní instituce a její činnosti.

Nejprve je ovšem nutné podívat se na to, jaká byla obecně, v období před založením čáslavského okresního archivu, situace v tehdejších československém archivnictví. Do doby, o níž bude následně řeč, tu existovala jakási dvoukolejnost archivní správy samosprávné a státní, která patrně nejvíce postihovala městské archivy. Zatím se ještě nedospělo k unifikaci názorů na jednotně uspořádaný organizační model československého archivnictví.⁹⁸

Po skončení 2. světové války se prvních námětů na řešení otázek týkajících se archivnictví ujala archivní sekce při Zemském národním výboru v Praze, která se utvořila již v ilegality při České národní radě. Jako hlavní úkol si tato sekce vytyčila vypracování návrhu na reorganizaci českého archivnictví. Mezi hlavní body tohoto návrhu patřilo zejména zřízení státní archivní rady tvořené odborníky, která by myšlenkově řídila a sjednocovala veškeré

⁹⁷ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 21.

⁹⁸ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005, s. 105 - 106. ISBN 80-86712-23-0.

archivnictví. Předpokládalo se též vytvoření archivní sítě, která by byla vybudována shodně s veřejnou správou a to na základě decentralizace. Kromě mnoha jiných bodů se v tomto návrhu jednalo také o zlepšení stavu městských archivů a případném vzniku archivů okresních. Zemská archivní sekce shrnula své požadavky do devíti bodů, z nichž jedním bylo právě vybudování archivní sítě. Měly tak vedle sebe existovat Ústřední archiv v Praze, archivy zemské, oblastní, okresní, obecní a zvláštní archivy, pro úřady, které vyžadují zvláštní úpravy archivní péče. Na tyto požadavky později navázalo také memorandum Československé archivní společnosti.⁹⁹

V období, o němž je na těchto stránkách řeč, směřovaly veškeré předkládané návrhy a požadavky samozřejmě především k vytvoření archivního zákona, kterým by se československé archivnictví následně řídilo, a v němž by byly tyto požadavky zahrnuty. Bohužel však ještě nenadešel ten správný čas pro vyřešení problematiky tehdejšího archivnictví.

Mezi lety 1945 – 1948 se ovšem tato situace poněkud změnila, neboť se tu pro archivy a jejich pracovníky objevily zcela nové možnosti a podmínky, jichž bylo možné využít. V tomto období došlo k ekonomickým, společenským a strukturálním změnám, které následně ovlivnily i archivní sféru. Také byl znárodněn průmysl a postupně bylo též odstraněno soukromé podnikání, čímž se dostalo velké množství archivů, které předtím patřili do sféry soukromé, do veřejné péče. Postupně také došlo k odstranění dosavadní dvoukolejnosti samosprávy a státní správy, což umožnilo archivům předchozích samosprávných úřadů a orgánů přejít do přímé archivní péče. V roce 1949 navíc došlo ke zrušení zemí a zřízení krajů. Touto událostí byly vytvořeny vhodné podmínky pro provedení archivní péče podle jednotlivých oblastí. Byla to tedy také vhodná doba pro vznik jednotné archivní organizace.¹⁰⁰

Po roce 1948 tedy začalo docházet, v souladu se vznikem krajského zřízení, k zakládání krajských archivů, což ve skutečnosti navazovala na již dříve zmiňovaný plán decentralizace archivnictví. Ovšem hned vzápětí vznikly problémy s dosavadními zemskými archivy zejména v Brně a v Opavě, a také došlo k opětovným sporům tehdejšího ministerstva školství, věd a umění a ministerstva vnitra o dohled nad archivy. Řešením se mělo stát ustavení Státní archivní komise, k němuž došlo roku 1951. Tato komise měla zajišťovat

⁹⁹ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005, s. 107 - 111. ISBN 80-86712-23-0.

¹⁰⁰ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005, s. 117. ISBN 80-86712-23-0.

především jednotnou organizaci a plánovité řízení archivnictví.¹⁰¹

Díky činnosti Státní archivní komise došlo záhy, mimo jiné, k organizačnímu upevnění krajských archivů. Pozornost byla věnována také řešení otázky církevních archivů. Jednalo se však i celou řadu dalších důležitých archivních otázek. Pro tuto práci je ovšem nejpodstatnější, že se také podstatně pokročilo při utváření okresních archivů, přičemž se poukazovalo na to, že tyto instituce namnoze doplnily či někde dokonce plně nahradily nedostačující síť archivů místních. Funkcí okresního archivu byl často pověřen městský archiv, který byl v sídle okresu, popřípadě jiný řádně vybudovaný městský archiv.

Zde je ovšem nutné se zastavit, neboť právě v těchto letech byl vybudován, spolu s ostatními okresními archivy, Okresní archiv v Čáslavi, o jehož založení pojednává následující kapitola.

Založení archivu

Jak je známo, existoval v Čáslavi vedle archivu městského také archiv okresní, k jehož založení došlo v roce 1952, tedy na samém počátku 50. let 20. století. Ostatně vznik čáslavského okresního archivu je podobně jako u ostatních institucí tohoto typu spojen se snahou o vznik jednotného archivnictví v tehdejší Československé republice. Je tedy nasnadě, že když došlo v roce 1952 k vytvoření jednotné soustavy okresních archivů, musel nutně takový archiv vzniknout i v okrese čáslavském, v tomto případě tedy přímo v Čáslavi.¹⁰²

Nově vzniklý Okresní archiv v Čáslavi byl z odborného hlediska přímo podřízen archivnímu oddělení Krajské správy ministerstva vnitra, avšak v záležitostech administrativně hospodářských podléhal tamějšímu okresnímu národnímu výboru, v jehož prostorách měl také své sídlo. Dnes je možné budovu bývalého okresního národního výboru a zároveň tehdejšího okresního archivu nalézt na místě dnešního Středního odborného učiliště v Čáslavi na náměstí Jana Žižky z Trocnova.¹⁰³

Co se týče samostatné činnosti Okresního archivu Čáslav, je nutno nejprve poznamenat, že původně působil odděleně od archivu městského, a to až do roku 1956, kdy došlo k jejich sloučení. Z tohoto hlediska je možné o jeho samostatné činnosti hovořit, pouze pokud se bude věnována pozornost tomuto období. Jak již ze samotného názvu vyplývá,

¹⁰¹ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005, s. 117 - 128. ISBN 80-86712-23-0.

¹⁰² BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

¹⁰³Tamtéž.

vztahovala se působnost tohoto archivu na celý tehdejší čáslavský okres, kromě toho v tomto okrese ovšem působil jak čáslavský městský archiv, tak také dva místní archivy, na což je samozřejmě nutno brát zřetel. První z nich se nacházel v Ronově nad Doubravou a druhý měl své sídlo v Golčově Jeníkově. Tyto dva archivy byly ve volném poměru k okresnímu a neměli stálou organizovanou správu.¹⁰⁴

Nejprve je ovšem nezbytné podívat se na to, čím se vlastně Okresní archiv v Čáslavi ve výše vymezeném období zabýval a jak byl prezentován navenek. Podařilo se zjistit, že tento archiv bohužel patřil k těm horším, které existovaly v pardubickém kraji. Během jeho činnosti docházelo k postupné povšechné evidenci archiválií škol, obcí a římskokatolických farních úřadů. Tyto archiválie však byly převzaty jen částečně. Je známo, že pouze jejich malá část byla svezena do archivu v Čáslavi, což ovšem zavinilo především dlouhodobě nevyřešené personální obsazení. Je pouze známo, že v této době zde již částečně působil středoškolský profesor Milan Marek, jehož zásluhy sice nejsou zanedbatelné, ani on však nemohl zakrýt skutečnost, že archiv nutně potřebuje do svého čela obsadit stálého zaměstnance. O této problematice, která archiv dlouhá léta sužovala, budou zmínky ještě později.¹⁰⁵

Co se týče okresního archivu v Čáslavi, je bohužel nezbytné konstatovat, že se v období svého samostatného působení do dějin města nijak zvlášť významně nezapsal. Mezi oněmi lety 1952 – 1956 se do povědomí tehdejší čáslavské společnosti zapsal svou činností mnohem významněji zdejší městský archiv a poněkud přitom zastínil archiv okresní. I přesto však nebyla činnost této instituce bezvýznamná, což by snad ani nebylo možné. Je ovšem patrné, že se od svých počátků potýkala s nemalými personálními problémy, které byly již částečně zmíněny a o nichž ještě bude řeč v následující kapitole.

Sloučení městského a okresního archivu

Jak již bylo na těchto stránkách dříve zmíněno, konala se již 14. listopadu roku 1954 porada v čáslavském městském archivu, kde se jednalo o budoucím sloučení této instituce s Okresním archivem v Čáslavi. Tímto spojením měl vzniknout jednotný okresní archiv rovněž se sídlem v Čáslavi. K tomuto jejich organizačnímu sloučení došlo o dva roky později, tedy přesně ke dni 12. ledna roku 1956.¹⁰⁶

Mezi první problémy, které byl nově vzniklý okresní archiv nucen řešit, patřila otázka

¹⁰⁴ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 6.

jeho personálního obsazení. Místo okresního archiváře bylo nejprve nabídnuto dosavadnímu městskému archiváři, ten však tuto nabídku odmítl. Pravděpodobně kvůli příliš velkému pracovnímu vytížení. Proto byl na toto místo následně navrhnut místní středoškolský profesor s oborem čeština - dějepis, Milan Marek, který neváhal a nabízenou funkci přijal.¹⁰⁷

Došlo sice k organizačnímu sloučení obou archivů, přesto však přetrvávaly problémy se stabilní pracovní silou, neboť archivní činnost byla zajišťována pouze pracovníky se zkrácenými úvazky a navíc směřovala spíše k badatelské než k shromažďovací činnosti, která byla v té době nezbytná. Šlo především o to, že ačkoli byl Milan Marek tehdejším správcem okresního archivu, přesto v něm nepracoval plný počet hodin, nýbrž byl zaměstnán na úvazek 0,3. Dalším, kdo v archivu působil, byl již několikrát zmiňovaný František Škrdle, i on zde ovšem působil jen na úvazek 0,5.¹⁰⁸

Po okresním archivu bylo záhy samozřejmě požadováno, aby se některý z tamějších archivářů ujal archivních prací na plný počet pracovních hodin. Archivní orgány pardubického kraje, se očividně velmi snažily o to, aby bylo místo okresního archiváře obsazeno stabilní silou, důkazem toho je také zmínka ohledně zesílení pracovního úvazku, která se dodnes zachovala, a která dokládá, jakými možnostmi v tomto směru archiv disponoval. Správa okresního archivu v Čáslavi o tom archivním orgánům do Pardubic referovala:

„Poněvadž čáslavský archivář prof. dr. František Škrdle vzhledem ke svému zdraví a vzhledem k tomu, že je správcem městského muzea v Čáslavi, správcem síně Žižkovy a síně Rodáků a zastává funkci konservátora státní památkové péče pro okres čáslavský, nemůže na sebe vzít pracovní povinnost plného úvazku a spravovati tak sám celý okresní archiv, navrhuje správa okresního archivu v Čáslavi, aby byl ještě po určitou dobu, než budou ukončeny všechny evidenční a soupisové práce v archivu, ponechán dosavadní stav 2 pracovníků při navrhovaném zvýšení pracovního úvazku.“¹⁰⁹

Situace se v tomto směru ještě zhoršila, když na jaře roku 1958 zemřel František Škrdle. Stabilní silou s celodenním úvazkem byl však archiv obsazen až na sklonku následujícího roku. Čáslavským archivářem se tentokrát stala žena, Ela Šťastná – Formanová, šlo však již jen o krátkodobé řešení situace, neboť již v polovině roku 1960, tedy v době, kdy zanikl čáslavský okres, došlo ke sloučení Okresního archivu v Čáslavi s Okresním archivem

¹⁰⁷ Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Pracovní deník Dr. Škrdleho, týkající se muzea, archivu a Žižkovy síně 1952 – 1957.

¹⁰⁸ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

¹⁰⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 27, kart. 6, Korespondence 1952 – 1957.

v Kutné Hoře a sídlo tohoto sjednoceného archivu zůstalo ve druhém ze jmenovaných měst.¹¹⁰

Co se týče činnosti Okresního archivu v Čáslavi v letech 1956 – 1960, tedy v posledních letech jeho existence, dařilo se mu, i přes všechny překážky, které před něj byly kladeny, odvádět vcelku solidní práci. Zásahu na tom měli František Škrdla a v posledních letech především Milan Marek. Zejména díky němu pokračoval archiv ve vlastivědné a popularizační činnosti. Vznikla tak celá řada studií a archivních fondů se hojně využívalo zejména pro stavebně historické průzkumy historického jádra města.¹¹¹

Jinak byla samozřejmě také prováděna běžná archivní práce. Roku 1956 tak byl například umístěn do okresního archivu zajištěn archivní materiál z Městského národního výboru v Čáslavi.¹¹² V této době se také prováděl soupis a třídění písemných památek a pozůstalostí kněze bývalého maltézského řádu Jana Zvěřiny nebo byl rovněž dokončen svaz archivního materiálu jednotlivých městských národních výborů. Roku 1957 Okresní archiv v Čáslavi také převzal bohatou knihovnu bývalého hejtmanství a Okresního úřadu v Čáslavi. Knihy byly roztrženy do archivní knihovny a do skartace.¹¹³ Z další činnosti je možné ještě jmenovat například soupis a katalogizaci městských knih 19. století, či vypracování soupisu fondů k devíti obcím.¹¹⁴

Ukončení činnosti

Činnost okresního archivu v Čáslavi skončila, jak zde již bylo uvedeno, roku 1960, kdy došlo ke sloučení s Okresním archivem v Kutné Hoře. Po sloučení obou těchto archivů v jednu instituci okresní bylo převzato těžiště čáslavské vlastivědné činnosti tamějším městským muzeem, kolem něhož se namnoze sdružovali příznivci čáslavské historie. Archiv, ač z valné části přestěhovaný do Kutné Hory, však stále zůstal základnou seriózního historického bádání.¹¹⁵

Nový okresní archiv se sídlem v Kutné Hoře, založený dne 1. července roku 1960, jehož územní působnost zahrnovala nově vzniklý kutnohorský okres, spadal po administrativní stránce pod odbor vnitřních věcí okresního národního výboru, z odborného

¹¹⁰ BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

¹¹¹ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 21.

¹¹² Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 11, kn. č. 11, Podací protokol 1956 – 1960.

¹¹³ Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 4, kn. č. 4, Kniha přírůstků 1955 – 1958.

¹¹⁴ Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 27, kart. 6, Čtvrtletní plány práce a čtvrtletní zprávy o činnosti 1952 – 1960.

¹¹⁵ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 21.

hlediska ovšem pod Archivní oddělení krajské správy ministerstva vnitra. Od roku 1967 pak pod instruktážně metodické oddělení Státního oblastního archivu v Praze. Z Čáslavi byly převzaty pod jednotnou správu prostory s archiváliemi v budově radnice. Následně došlo k vystěhování knihovny čáslavského muzea a tyto prostory byly v letech 1966 – 1967 nově adaptovány a rozšířeny.¹¹⁶ Zhruba do roku 1970 fungoval čáslavský archiv jako pobočka archivu kutnohorského, avšak poté, co se centrála tohoto archivu přestěhovala do budovy voršilského kláštera, zůstal archiv v Čáslavi pouhým depozitem. V letech 1988 – 1989 pak došlo i ke konečnému zrušení tohoto archivního depozita, neboť tamní městský národní výbor, který byl majitelem radniční budovy, vyžadoval tyto depozitní prostory pro své potřeby.¹¹⁷

Tím také skončila veškerá činnost čáslavského archivu, instituce, jejíž faktické kořeny je možné nalézt na samém počátku 20. století, jejíž vývoj ale ve skutečnosti sahá mnohem dál.

Badatelská agenda

Na závěr této kapitoly by bylo vhodné zmínit se na několika málo řádcích ještě o jedné věci, která přímo souvisela s chodem okresního a s ním sloučeného městského archivu. Je tím samozřejmě myšlena badatelská agenda.

Co se týče badatelského zájmu, byl již od 20. let 20. století soustředěn především na regionální témata, kterými byla zpočátku zejména doba husitská a s ní spojená osoba Jana Žižky z Trocnova. Studijní činnost se výrazně zintenzívnila až v 50. letech. Tehdy byl projeven velký zájem například o dějiny čáslavské knihovny, čáslavského cukrovaru, prameny k životopisu Jana Ladislava Dusíka a o dějiny čáslavské nemocnice. Často se v této době také přepisovala čáslavská privilegia. Mezi další studijní témata pak patřily též pobělohorské dějiny města nebo dějiny městského hospodářství na počátku 17. století. Pro bádání o novějších dějinách se začalo hojně využívat místního a okresního tisku.¹¹⁸

Mezi badatele, kteří v tomto období čáslavský archiv navštívili, patřili zejména studenti filosofické fakulty Karlovy univerzity a jednotlivých pedagogických institutů. Zhruba v polovině 50. let navíc prováděl Ústav pro rekonstrukci památkových měst v čáslavském archivu průzkum historického jádra města a například Kabinet pro dějiny a teorii umění se zde

¹¹⁶ BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23, s. 5 - 6.

¹¹⁷ Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001, s. 7 - 8.

¹¹⁸ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

zaměřil na studium osobnosti Josefa Václava Myslbeka v souvislosti s čáslavským pomníkem Jana Žižky z Trocnova.¹¹⁹

Z výše zmíněného tedy logicky vyplývá, že čáslavský archiv rozhodně nebyl bezvýznamnou institucí, právě naopak. Měl velký význam především z hlediska uchování minulosti pro budoucí generace, a zejména pro badatele se zájmem o regionální tematiku.

Archiválie čáslavských archivů

V předchozích kapitolách bylo hlavním úkolem této práce sestavit co nejucelenější obraz dějin městského a následně i okresního archivu, a to od jeho nejranějších počátků, kdy byl ještě pouhou městskou registraturou, přes jeho založení na samém počátku 20. století a následné sloučení do jednoho okresního archivu, až do jeho naprostého zrušení. Během své existence tato archivní instituce ve svých prostorách nastřádala a nadále uchovávala nespočet různorodého archivního materiálu, bylo by proto bezesporu vhodné nyní zmínit, jaké druhy archiválií vlastně byly v městském a okresním archivu uloženy. Nejprve budou na těchto stránkách krátce zmíněny ty z nejranějšího období, což se týká především některých jednotlivých listin, které se nám dodnes dochovaly, a také některých ze starších knih v archivu uložených. Nakonec zde bude uvedeno, jak různorodého založení byly fondy a sbírky, které byly trvale uloženy ve spojeném Okresním archivu v Čáslavi na konci jeho aktivní činnosti.

Co se týče pergamenových listin, které byly uloženy ještě v městském archivu, ty čítaly něco málo přes sto kusů, z nichž přesně dvacet devět bylo městských privilegií. Nejstarší z nich pak bylo až z doby vlády krále Jana Lucemburského, nejmladší pak od Ferdinanda V. na tři koňské trhy, přičemž tato privilegia byla spolu s ostatními uložena v pancéřové skříni v jedné z archivních prostor. Tato privilegia se, přes všechny nepřízně osudu, zachovala až do dnešní doby.¹²⁰ Některá ze starších privilegií bylo možné navíc nalézt také v ověřeném vidimusu Kutnohorských ze dne 3. 2. 1542.¹²¹

V archivu však samozřejmě nebyla jen městská privilegia, zachovalo se také několik pergamenových listin, které byly vydány některými panovníky jednotlivcům a také listin, potvrzujících soukromá práva. Co se týče doby jejich vzniku, je v tomto ohledu možné narazit až na vládu Jiřího z Poděbrad. Mezi další významnější privilegia patří například:

¹¹⁹ VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969, s. 29 - 33.

¹²⁰ Seznam městských privilegií je uveden v příloze bakalářské práce.

¹²¹ VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha, 1947, s. 44 - 45.

*Ferdinandovo privilegium cechu soukenickému z 28. 9. 1545 na svobodné skupování vlny a pergamenový mandát Václava IV. o poslušnosti krajských hejtmanů z 5. 1. 1405.*¹²²

V městském archivu byly, kromě různých listin, uloženy také městské knihy. Jak již bylo v této práci několikrát zmíněno, mnohé z těchto knih nepřečkaly velký požár roku 1522 a několik dalších požárů a jiných pohrom, které v průběhu let město postihly. Z těch, které se zachovaly, je vhodné jmenovat alespoň některé:¹²³

Liber manualis z let 1496 – 1506.

Kopiář privilegií M. Jana Cypriána Mšenského z roku 1585.

Matrica literatorum Caslaviensium ze 17. století.

V archivu byly rovněž uloženy některé registratury nebo jejich dochované části.

V roce 1956, kdy došlo ke spojení čáslavského městského a okresního archivu v jeden společný okresní archiv, byly i archiválie obou zařízení sloučeny pod jednu instituci. Je proto nanejvýš vhodné podívat se na to, jaké rozličné typy fondů a sbírek u sebe Okresní archiv v Čáslavi choval roku 1960, tedy těsně před ukončením své činnosti.

Jednalo se především o fondy různých úřadů a městských podniků, dále také fondy s archiváliemi cechovních organizací či různých školských zařízení. Bylo tu možné také nalézt materiál některých nadací, lig a veřejně potřebných zařízení a rovněž fondy různých družstev a kulturních institucí. Mezi další archivní materiál uložený v Okresním archivu v Čáslavi patřily, mimo jiné, také různé pozůstalosti a též několik sbírek. Nakonec je zde nutné zmínit ještě poslední typ fondů uchovávaných do roku 1960 v čáslavském okresním archivu, a totiž fondy venkovských obcí.¹²⁴

Tato kapitola se pokusila přiblížit Městský a Okresní archiv v Čáslavi pouze z hlediska jeho samotného obsahu, aby tak byl alespoň částečně zdůrazněn jejich význam pro město Čáslav a okolí, i coby studnice materiálu pro badatelské účely. S tím, jak se archiv roku 1960 spojil s Okresním archivem v Kutné Hoře a v Čáslavi tak byla prakticky ukončena jeho činnost, byly zde zmíněné archivní materiály přeneseny do Kutné Hory, kde slouží k nahlédnutí dodnes.

¹²² VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha, 1947, s. 44 - 45.

¹²³ Seznam knih čerpán tamtéž.

¹²⁴ Seznam veškerých fondů je uveden v příloze bakalářské práce.

Významné osobnosti

Za dobu jeho takřka šedesátiletého působení prošlo městským a následně i okresním archivem několik významných osobností, které zásadním způsobem ovlivnily činnost těchto dvou institucí. Proto byla tato kapitola věnována třem z nich, Emanuelu Chramostovi, Františku Škrdlemu a Milanu Markovi.

Emanuel Chramosta

Jednou z mnoha významných osobností, které nějakým způsobem zasáhly do dějin Městského archivu v Čáslavi, byl Emanuel Chramosta, známý především jako kronikář obce Čáslavi a nedalekých Močovic. Jeho činnost v archivu je možná trochu zastíněna, jeho, v tomto ohledu, poněkud slavnějším kolegou Františkem Škrdlem, nicméně zdaleka není bezvýznamná. Zaslouží si proto, aby tu o něm, jeho životu a díle, bylo několik zmínek zanecháno a aby byl představen, jako velmi všestranná a mnohým nadaná osobnost.

Emanuel Chramosta se narodil dne 25. prosince roku 1860 v Jincích v hořovickém okrese, v rodině tamějšího mlynáře a zpočátku nic nenasvědčovalo tomu, kam povedou jeho další kroky. Tomu, že jeho život bude po dlouhá léta spojen s okolím Čáslavi, nenasvědčovalo zprvu ani místo jeho studií. Nižší reálku totiž úspěšně absolvoval až v Plzni, následně ho však jeho touha po vzdělání zavedla do Příbrami, kde roku 1879 rovněž s úspěchem dokončil studia na tamějším učitelském ústavu.¹²⁵

Nyní se mohla pomalu rozvíjet jeho kariéra. Již bezprostředně poté, co přestal být studentem, začal působit coby podučitel v Tisu u Habrů. Jeho přítomnost zde trvala od 15. září roku 1879 až do konce roku 1884, kdy se za prací vydal do obce Močovice, nedaleko Čáslavi. Rovněž zde zastával funkci učitele, ovšem pouze do roku 1886, kdy se znovu stěhoval za prací, tentokrát do Míčova.¹²⁶

Než se ovšem do těchto míst odebral, stihl se ještě v Močovicích seznámit se svou budoucí ženou, Marií Novákovou, dcerou tamějšího rolníka. Coby manželku si ji záhy odvezl s sebou do Míčova, v němž opětovně působil jako učitel a to přesně do 15. září roku 1892. Potom se, jako již velmi sběhlý ve stěhování, odebral do Kněžic, kde pod jeho správou spadala jednotřídní škola, která se ovšem později rozrostla na školu dvoutřídní, na níž byl přesně dne

¹²⁵ Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

¹²⁶ Tamtéž.

15. září 1894 jmenován řídícím učitelem. Zde pak zastával svoji funkci až do konce června roku 1920, kdy byl dán do výslužby.¹²⁷

Svoji penzi hodlal Emanuel Chramosta trávit v Čáslavi, avšak vzhledem k nedostatku bytů, byl nakonec nucen znovu se odebrat do Močovic a nastěhovat se tam do domku, který byl původně určen pro výminek v usedlosti Novákově. Až roku 1828 se mu konečně s úspěchem podařilo nastěhovat do vlastního domku číslo 738 v Čáslavi na Balkáně, kde i nakonec zemřel, což se stalo dne 26. května roku 1946. Bylo mu požeňnaných nedožítých osmdesát šest let. Byl zpopelněn a urna s jeho popelem je uložena na čáslavském hřbitově.¹²⁸

Tato kapitola se zatím zmínila o jeho studiích, o profesním životě a také o jeho poněkud stěhovavém osudu. Nyní bude zaměřena pozornost také na to, jakým byl člověkem, tedy, jaké měl záliby, v čem se za svého bohatého a dlouhého života angažoval a v neposlední řadě samozřejmě také na to, co v průběhu let vytvořil.

Pokud by se mělo říci, jaká věc by Emanuela Chramostu vystihovala nejlépe, jaká by ho měla nejvíce připomínat z pohledu lidí, kteří ho znali, byly by to dozajista housle, neboť ty ho provázely takřka na každém kroku už od útlého mládí. Byl ostatně vynikajícím hudebníkem. Kromě hry na housle ovládal také hru na flétnu a klarinet. Je známo, že na každé škole, na níž působil, měl vycvičenou žákovskou kapelu obsazenou všemi nástroji, pro niž pak sám skládal hudbu.¹²⁹ Jeho vlastní hudební skladby z let 1876 – 1926 dodnes chová Okresní archiv v Kutné Hoře.¹³⁰

Chramosta se ovšem samozřejmě nevěnoval pouze hudebním skladbám a hudbě jako takové. Byl znám především jako uznávaný kronikář. Této práci se však věnoval až po svém odchodu do penze, kdy na ni měl podstatně větší množství času. Co se týče jeho výsledků v této oblasti, roku 1924 založil kroniku obce Močovic a psal ji pak až do konce roku 1939, tedy v době, kdy již delší čas pobýval v Čáslavi. Navíc od roku 1927 až do roku 1945 se věnoval také kronice města Čáslavi.¹³¹

V těchto letech se rovněž soustředil na práci v městském archivu v Čáslavi, přičemž právě díky němu vznikl soupis majitelů domů v Čáslavi od nejstarší doby. Při své archivní činnosti spolupracoval také, jak již bylo dříve psáno, s tehdejšími archivářem města Čáslavi Dr. Františkem Škrdlem, který byl odborníkem v archeologických otázkách a o němž bude řeč ještě později. Pracovali spolu především na průzkumu prehistorických městských osídlení

¹²⁷ Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 3691, Vzpomínky na Emanuela Chramostu, 1982.

¹³⁰ Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

¹³¹ Tamtéž.

v Močovicích. Pokud by se chtěla tato práce dopátrat výsledků této práce, bylo by nutné nahlédnout do kroniky Močovic, různé nálezy z výzkumu jsou pak uloženy v čáslavském městském muzeu.¹³²

Emanuel Chramosta po sobě, včetně jiného, zanechal také značné množství článků a publikací. Je proto vhodné jmenovat zde alespoň některé. O výsledcích své práce psal často do vlastivědného sborníku Čáslavska Podoubraví, zde je tedy přehled jeho článků:¹³³

Ročník I, str. 84: Svědek dávných časů

Ročník I, str. 140: Z Čáslavě do Habrů

Ročník II, str. 101: Hrad Lichnice a tvrze v okolí

Ročník III, str. 122: Gallové v našem kraji

Ročník III, str. 135: Nálezy z cihelny v Močovicích

Ročník IV, str. 124: Příspěvek k dějinám Močovic

Ročník V, str. 18: Jak prováděli převrat v Čáslavi

Ročník VI, str. 65: Bývalé zájezdni hospody v okolí Čáslavě

Ročník VII, str. 84: President republiky v Čáslavi

Ročník VIII, str. 44: Z dob roboty v Podhořanech

V bádání ohledně dějin nebyl Chramosta rozhodně žádným nováčkem, neboť již za svého pobytu v Míčově pracoval spolu s řídícím učitelem Františkem Horákem na popisu hradiště Lichnice, který by roku 1910 uveřejněn Augustem Sedláčkem v XII. díle „*Hradů a zámků*“. Ve svých volných chvílích cestoval Chramosta s Horákem po bývalých zemských stezkách a hledali podle zachovalých zbytků a místních názvů jejich správný směr. Řídili se také podle tradic a zjištěných písemných pramenů a spolu pak napsali dílo *Liběcká cesta*, které bylo záhy vydáno tiskem. Jejich výzkum této cesty trval prakticky od roku 1892 až do roku 1910. Teoreticky na něm však pracovali již od roku 1890. Roku 1923 pak byla vydána kniha pod názvem *Cesta liběcká v dějinných proměnách se stezkami vedlejšími a strážnicemi*. Vydána byla v Praze nakladatelem Otakarem Janáčkem.¹³⁴

Za svoji práci byl Emanuel Chramosta během svého dlouhého života odměněn nespočtem uznání. Například Čtenářská beseda v Ronově a také tamější divadelní spolek jej jmenovaly svým čestným členem. Taktéž se mu zaslouženě dostalo čestného členství v musejním a archeologickém spolku „Včela čáslavská“ v Čáslavi. Nejvyššího uznání se mu

¹³² Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

¹³³ Seznam publikací čerpán tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

však bezesporu dostalo za jeho kronikářskou práci, a to tím, že byl jmenován čestným občanem obce Močovice a města Čáslavi.¹³⁵

František Škrdle

Další z významných osobností profesně činných v čáslavském městském archivu byl také PhDr. František Škrdle, který se snad více, než kdo jiný zasloužil především o to, aby místní archiv fungoval přesně tak, jak by měl. Snažil se všemi možnými způsoby o jeho plynulý chod a také o to, že archiváliím v něm uloženým byla věnována ta správná péče a zároveň, aby se tyto archiválie stále bez komplikací, ke spokojenosti všech, množily. Je proto nutné se o této vsutku velké osobnosti čáslavského archivnictví zmínit samozřejmě také.

Učitel, vědecký pracovník a v neposlední řadě také archivář PhDr. František Škrdle se narodil dne 21. ledna roku 1888 v hlavním městě Praze, přesněji v Břevnově ve vlastenecké učitelské rodině.¹³⁶ Jeho otec, taktéž František, byl vzdělaný muž, který nadevše miloval hudbu, svoji rodinu a školu. Měl čtyři syny, z nichž František byl druhý nejstarší. Starší už byl pouze jeho bratr Josef, mladší pak Emanuel a Antonín.¹³⁷

Pokud by čtenáře se zajímalo to, co přivedlo mladého Františka k tak velkému zájmu o historii, jaký v pozdějších letech projevoval, byla to s největší pravděpodobností četba historických povídek Václava Beneše Třebízského a potom také zřejmě touha poznat, včetně pamětihodností rodného Břevnova a jeho nejbližšího okolí, i další významné pražské památky, neboť právě toto byla místa, kam se později vždy rád vracel.¹³⁸

Co se týče studií, která Škrdle podstoupil, zprávy se v tomto směru zmiňují o absolvování gymnázia v Praze na Smíchově, kde také mladého Františka velmi ovlivnil jeho tehdejší učitel dějepisu profesor Jindřich Vančura. Záhy po ukončení studia na tomto gymnáziu začal roku 1907 studovat dějepis a zeměpis na Karlově Univerzitě v Praze, kde také v té době zastihl řadu tehdejších významných vysokoškolských pedagogů, jakými byli například Václav Novotný, Jaroslav Goll, jehož přednášky měly na Františka velmi důležitý vliv, nebo Josef Pekař. Nejen tyto pedagogové pak předali svému žákovi především smysl pro kritické hodnocení dějepisných pramenů a úctu k pravdivosti vědeckého poznání. Svá studia na Karlově Univerzitě ukončil Škrdle v roce 1912 disertační prací, která pojednávala o

¹³⁵ Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

¹³⁶ HOFFMANOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha, 2000, s. 631. ISBN 80-7277-023-3.

¹³⁷ VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch. *Osobní pozůstalosti, Kutná Hora, Čáslav, 1778 – 1990*.

Prozatímní inventární seznam. Kutná Hora, 2006. Ev. č. 76, s. 1 - 3.

¹³⁸ Tamtéž.

dějínách cisterciáckého řádu a získal tak doktorát filosofie. Následně na to zastával po krátký čas místo suplenta na smíchovském gymnáziu, na stejném, kde předtím studoval, odkud později přešel na gymnázium v Jičíně. Stalo se tak roku 1914, kdy ovšem takřka vzápětí přišla první světová válka a pro Škrdleho nastaly nepříliš pokojné časy, neboť se dostal na italskou frontu.¹³⁹

Po skončení první světové války si opět hledal místo učitele. Našel ho již v únoru 1919 na čáslavském gymnáziu, kde působil jako středoškolský učitel až do roku 1948, kdy odešel na odpočinek. Naštěstí pro tuto práci se Čáslav stala velmi rychle jeho druhým domovem. Již v roce 1920 si tu dokonce našel svoji manželku Marii Lobečovou, dceru jednoho z místních obchodníků. Z jejich šťastného manželství se narodila dcera Marie.¹⁴⁰

Je známo, že Škrdle považoval své povolání učitele za společenské poslání a během svého dlouholetého působení v této profesi vychoval mnoho žáků, kteří si díky jeho poutavému a přitom preciznímu historickému výkladu odnesli ze školy skutečně bohaté znalosti historie. Až dodnes mu někteří jeho žáci vzdávají úctu a mnozí z nich pak dokonce ve studiu historie pokračovali i na vysokých školách. Pro svou skromnost, moudrost, laskavost a nanejvýš lidskou povahu byl samozřejmě oblíben i mezi svými spolupracovníky.

Co se týče Čáslavi, vykonal zde František Škrdle značný kus práce nejen jako učitel, ale také jako správce městského muzea a městský archivář, jímž byl v letech 1929 – 1958. V těchto dvou institucích trávil tento neúnavný muž většinu svého volného času, a tak není divu, že se dokonce stal členem „Včely čáslavské“, kde i pravidelně přednášel. A právě jeho přednášky, jejichž vědecká hodnota byla na vysoké úrovni, a také způsob, jakým je předkládal, mu získal velmi široký okruh posluchačů.¹⁴¹

Pozornost by měla být ovšem věnována také jeho publikační činnosti. Je tak možné zjistit, že její převážná část se týká především regionálních dějin, neboť mnoho svého úsilí věnoval převážně poznání historie města, v němž se již natrvalo usadil, jeho památek a též okolí. Jeho publikační činnost čítá nepřehledné množství odborných pojednání v časopisech i samostatných publikacích a zahrnuje dobu od prehistorie až po druhou polovinu 19. století.

Velká část jeho prací byla uveřejněna v místním vlastivědném sborníku Podoubraví, dále také v Památkách archeologických a místopisných, v Musejníku čáslavském, Čáslavských listech nebo v novinách Pravda. Velmi historicky cenné jsou pak především studie o Vilému Konecchlumském, popraveném účastníku stavovského povstání. Kromě

¹³⁹ VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch. *Osobní pozůstalosti, Kutná Hora, Čáslav, 1778 – 1990. Prozatímní inventární seznam*. Kutná Hora, 2006. Ev. č. 76, s. 1 - 3.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

jiného studoval František Škrdle také čáslavský cech ratajčků z 16. století, sestavil životopis Jana Josefa Dusíka, otce slavného hudebníka Jana Ladislava Dusíka, zabýval se studiem čáslavské městské rychtářské knihy a snažil se například též poněkud osvětlit úlohu kazatele Matouše Ulického v povstání roku 1627. Zajímal ho i život a dílo Antonína Chittusiho, malíře Železných hor. Jeho průvodce městem Čáslav a okolím je dodnes aktuální. V letech 1949 – 1953 připravil Škrdle k tisku dvousvazkové dílo *Příspěvky k dějinám města Čáslavě a čáslavského okresu*, avšak kvůli neshodám s recenzentkou nakonec své dílo, bohužel pro zájemce o čáslavskou historii, nevydal.¹⁴²

V průběhu 20. a 30. let se Škrdle věnoval především archeologii Čáslavska a to hlavně s řídicím učitelem Emanuelem Chramostou, o němž bylo psáno v předchozí kapitole, ve kterém našel obětavého a oddaného spolupracovníka. Společně provedli v letech 1921 – 1927 rozsáhlý archeologický výzkum neolitického a eneolitického sídliště v Močovicích. Archeologickými nálezy pak obohatili muzejní sbírky.¹⁴³

Nyní bude na těchto několika řádcích zaměřena pozornost na jeho archivní činnost. Coby městský archivář položil František Škrdle metodické a organizační základy k vybudování čáslavského archivu a s velkým odhodláním se taktéž pustil do pořádku dosud neuspořádaného archivního materiálu, přičemž poté ze studia archivních pramenů vytěžil hodnotné poznatky pro svoji vlastní publikační činnost. Také se mu podařilo mnoho písемností zachránit.

Kromě jiných funkcí zastával Škrdle od roku 1925 také funkci konzervátora pro státní památkovou péči, a tak se pod jeho vedením ve městě a okolí restaurovala řada významných památek, jako například kostel sv. Alžběty v Čáslavi či chrám sv. Petra a Pavla. Od roku 1935 pak zastával také funkci jednatele Státního archeologického ústavu Praha pro okres Čáslav, dále působil v městské samosprávě jako předseda místní školní rady a také člen zastupitelstva městského národního výboru.¹⁴⁴

František Škrdle byl bezesporu významnou osobností města Čáslavi a stál proto i u mnoha důležitých událostí, jako bylo například založení a instalace pamětní Žižkovy síně na čáslavské radnici, Síně rodáků a též Dusíkova ústavu pro výzkum krajinské hudební kultury v městském muzeu. Ve stejné době se středem jeho zájmu stala osobnost Jana Žižky

¹⁴² VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch. *Osobní pozůstalosti, Kutná Hora, Čáslav, 1778 – 1990. Prozatímní inventární seznam*. Kutná Hora, 2006. Ev. č. 76, s. 1 - 3.

¹⁴³ Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

¹⁴⁴ VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch. *Osobní pozůstalosti, Kutná Hora, Čáslav, 1778 – 1990. Prozatímní inventární seznam*. Kutná Hora, 2006. Ev. č. 76, s. 1 - 3.

z Trocnova a osvětlení historie čáslavského nálezu. Dále také pracoval na objasnění složité problematiky kolem Žižkova pohřbu v čáslavském chrámu sv. Petra a Pavla.¹⁴⁵

Za své početné zásluhy o celkový rozvoj města a při příležitosti jeho blížících se šedesátých narozenin jej město Čáslav jmenovalo 15. prosince roku 1947 čestným občanem. O celých jedenáct let později v tomto městě 23. dubna roku 1958 také umírá. Stejně jako Emanuel Chramosta je pohřben na místním hřbitově.

Nakonec je ještě nutné zmínit alespoň něco málo z jeho bohaté publikační činnosti:¹⁴⁶

Čáslav – průvodce městem a okolím, Čáslav 1935

Jan Josef Dusík, čáslavský kantor a varhaník, Čáslav 1934

Z dějin Čáslavské radnice, Čáslav 1934

Z korespondence A. Chittussiho, Výroční zpráva Státního československého reálného gymnázia v Čáslavi 1931 – 1932, s. 3 – 13

Zrušení cechu ratajčíků v Čáslavi r 1540, Sborník V. Novotného, s. 204

Z historie krajského úřadu, Podoubraví 15, s. 9 – 12, 22 - 25

Milan Marek

Na samotný závěr byla, jako významná postava, nejen dějin čáslavského archivu, ale také celkového tehdejšího kulturního života, ponechána osobnost místního význačného gymnaziálního učitele, muzeologa a v neposlední řadě i archiváře Milana Marka. Jeho osoba je pro tuto práci zajímavá nejen svým dlouholetým energickým pracovním nasazením, a svými zásluhami, ale také tím, že během let svého působení zažil založení okresního archivu v Čáslavi, jeho sloučení s tamějším městským archivem a rovněž následné celkové ukončení jeho samostatné činnosti. Dalším podstatným důvodem k tomu, aby zde o tomto jedinečném muži bylo napsáno několik řádek, je i ten fakt, že ještě nedávno existovala možnost se s ním osobně setkat a poznat tak celou šíři jeho kulturně založeného ducha.

Tento významný čáslavský činitel se narodil 21. srpna roku 1925, tedy celých dvacet čtyři let po založení samostatného městského archivu. Jeho rodištěm se stal Kostelec nad Ohří, kde se však neusadil natrvalo.¹⁴⁷ Po úspěšném vystudování reálného gymnázia se rozhodl pro studium na filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde si vybral za svůj

¹⁴⁵ VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch. *Osobní pozůstalosti, Kutná Hora, Čáslav, 1778 – 1990. Prozatímní inventární seznam.* Kutná Hora, 2006. Ev. č. 76, s. 1 - 3.

¹⁴⁶ Seznam publikací čerpán tamtéž.

¹⁴⁷ HOFFMANOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí.* Praha, 2000, s. 399. ISBN 80-7277-023-3.

obor český jazyk a dějepis. I zdejší studia zdárně absolvoval a mohl se proto začít připravovat na budoucí zaměstnání.¹⁴⁸

Jeho profesní cesta ho nejprve zavedla do Mariánských lázní, kde vykonával povolání učitele na tamější škole. Nedlouho poté se však přestěhoval na Vysočinu, přesněji do Havlíčkova Brodu, kde ho taktéž čekalo učitelské místo, zároveň zde však také prodělal základní vojenskou službu. A tak uběhlo celých dvacet šest let, než ho osud zaval do města, v němž měl strávit celý zbytek svého pestrého života, do Čáslavi.¹⁴⁹

V roce 1951 nastoupil v Čáslavi coby tamější gymnaziální profesor, později, přesněji roku 1963, se stal také zástupcem tehdejšího ředitele gymnázia, kteroužto funkci vykonával ještě dalších dvacet dva let, až do roku 1985. Mezitím se však svými tvořivými snahami zasloužil především o to, že vedle čáslavského gymnázia vznikla také střední pedagogická škola, která v malých obměnách existuje dodnes. Roku 1986 Marek gymnázium opustil a odešel do zaslouženého důchodu.¹⁵⁰

Co se týče jeho archivní činnosti, která je pro tuto práci samozřejmě především zajímavá, stal se po doktoru Františku Škrdlem pokračovatelem v muzejní a archivní práci. Stalo se tak roku 1958, kdy tento jeho předchůdce zemřel. Stal se velkým ochráncem kulturních a historických památek města a jeho nejbližšího okolí. Ve zdejších městském muzeu, v němž se záhy stal ředitelem, díky němu došlo dokonce k instalaci některých nových muzejních expozic. Byly jimi expozice Jana Ladislava Dusíka, Mahenův literární památník a také významná archeologická expozice. Roku 1966 se mu navíc podařilo dosáhnout i reinstalace Žižkovy síně a její následné modernizace a později k tomu navrch se svými přáteli vybudoval galerii známého malíře Jindřicha Průchy. Co se týče přímo archivní činnosti, stál po nějaký čas v čele čáslavského okresního archivu, kde se staral především o podpoření vlastivědných snah, které tehdejší městská společnost začala projevovat.¹⁵¹

Co se týče i jiných zájmů, než byla soustavná muzejní činnost a dohled nad chodem okresního archivu, lze zjistit, že rovněž nebyly nepodstatné. Milan Marek byl totiž velkým zastáncem ochrany přírodního prostředí, čehož je také dokladem zdařilá obnova zámeckého parku v blízkém Filipově, na níž měl velkou zásluhu. Od roku 1970 tento park spolu se svými studenty a některými občany Filipova navštěvoval a postupnou brigádnickou činností jej čistil. Později byl tento již vyčištěný park pojmenován Park míru.¹⁵²

¹⁴⁸ Městské muzeum Čáslav, Úder, č. 34, ročník 26, Milan Marek, 1985.

¹⁴⁹ Městské muzeum Čáslav, Milan Marek, inv. č. 2700, Pohledy na Čáslav, Praha 1968.

¹⁵⁰ Městské muzeum Čáslav, Milan Marek – parte, 2003.

¹⁵¹ Městské muzeum Čáslav, Úder, č. 34, ročník 26, Milan Marek, 1985.

¹⁵² Tamtéž.

Z jeho dalších činností, kterých bylo nesporně velké množství, je vhodné vyjmenovat alespoň některé: Od 1957 předseda kulturní komise, 1960 – 1979 člen rady městského národního výboru v Čáslavi a politicky vzdělávací činnost: Přednášel dějiny KSČ.¹⁵³

Na závěr je nutné se zaměřit ještě na jeho publikační činnost. Ve svých dílech se Milan Marek zaměřoval především na ochranu kulturních památek a přírodního prostředí, dále pak také na vzpomínky na významné osobnosti Čáslavska a mezi jeho domény patřily především fundované proslovy k mnoha místním výstavám. Mezi jeho díla patří například:¹⁵⁴

Čáslavsko v literatuře

Kovolis Hedvikov 1816-1966 : Pamětní tisk

Tschaslau und Umgebung

Dlouholetý gymnaziální profesor Milan Marek byl až do své smrti roku 2003 bezesporu velmi významnou osobností čáslavských dějin a jako takový by si jistě zasloužil uznání za své dlouholeté služby tehdejší společnosti. Těch se mu však dostalo až posmrtně. V roce 2008 byl, při každoročním vyhlášení výsledků zdejší literární soutěže, kterou pořádá Klub doktorky Nadi Benešové, vyznamenán cenou za mimořádný kulturní přínos městu Čáslav.

¹⁵³ Městské muzeum Čáslav, Úder, č. 34, ročník 26, Milan Marek, 1985.

¹⁵⁴ Seznam čerpán tamtéž.

Závěr

Z hlediska historického vývoje byly archivy v menších oblastech se silnou historickou tradicí předurčeny k tomu, aby podporovaly vlastenecké snahy o poznání bohaté minulosti obce a regionu, a také aby se následně staly centry vědeckého a kulturního života. Podobně tomu bylo i v Čáslavi, kde patřily mezi nejvýznamnější faktory ovlivňující celý archivní život především rozsáhlé archivní fondy a bohatá historie.

Čáslavský městský archiv byl založen roku 1901 a jeho samostatná činnost trvala až do 50. let 20. století, kdy došlo k jeho sloučení s tamějším okresním archivem, jehož činnost však byla ukončena již o čtyři roky později. Za dobu svého působení tato archivní instituce významným způsobem zasáhla do života tehdejší společnosti. Svými aktivitami se zásadně podílela na podpoře vlastivědného cítění té doby, neboť ve svých prostorách uchovávala materiály týkající se historie regionu, která tehdy byla hlavním předmětem bádání. Pro mnohé to byl jistě jen jeden z mnoha městských archivů, avšak pro čáslavské občany se stal nejvýznamnější studnicí nejen vědeckého bádání.

Dějiny Městského a následně Okresního archivu v Čáslavi byly také zvoleny za téma této práce, které byla sepsána pod názvem Čáslav a její archiv. Časové rozmezí 18. – 20. století bylo vybráno především z toho důvodu, že první zmínky o pořádání městské registratury a tedy budoucího městského archivu v Čáslavi se bohužel dochovaly až z počátku 18. století, zatímco ve století 20. došlo k definitivnímu ukončení její činnosti. Přesto je tato práce zaměřena i na starší období, neboť se to zdálo být nutné především pro pochopení dalšího vývoje městské registratury a problémů, s nimiž se tato registratura musela v průběhu let potýkat.

Co se týče obsahu této práce, byla celá samostatná kapitola věnována stručným dějinám města Čáslavi, a to od jeho nejranějších počátků až po dobu takřka současnou. Pozornost přitom byla soustředěna zejména na různé významné události, které toto město v průběhu let postihly, především pak všelijakým pohromám, které následně ovlivnily i dějiny městské registratury.

Druhá kapitola byla věnována čáslavské městské registratuře, jejímu pořádání a také celkovému vývoji. Je zaměřena především na materiální ztráty, které tato registratura utrpěla, například při velkém požáru v roce 1522 či při drancování švédských vojsk, neboť hlavně to bylo významným článkem v řetězci jejího vývoje a navíc jsou tyto ztráty citelné bohužel dodnes.

Po této kapitole byla již veškerá pozornost soustředěna na dějiny samotného čáslavského archivu. Podle potřeby byla tato část tematicky rozdělena na několik podkapitol, neboť se to jevílo jako nejsrozumitelnější řešení. Byla zde tak popsána činnost archivu od jeho založení roku 1901, přes jeho spojení s místní Žižkovou expozicí a oddělení od ní. Krátce zde bylo vypsáno i několik zmínek o době okupační a vcelku velká pozornost byla věnována zejména létům 50., která do archivu přinesla mnoho nového.

Samostatný oddíl byl pak věnován i archivu okresnímu, vzniklému v roce 1952, jeho činnosti a vývoji, částečně spojenému s archivem městským. Tato kapitola je také zaměřena na spojení těchto dvou archivů a následné problémy s personálním obsazením. Následně je zde zmíněno rovněž jeho spojení s archivem kutnohorským. Nakonec je zde uvedena i badatelská činnost, která tu během 50. let probíhala.

V předposlední kapitole bylo pak věnováno místo několika zmínek týkajícím se obsahu archivních prostor v Čáslavi. Zejména je zde psáno o některých městských listinách a o fondech, které obsahoval okresní archiv před ukončením své činnosti.

Na závěr byl ponechán prostor k seznámení čtenáře s některými z významných osobností, které v Čáslavi působily, ať už jako zaměstnanci archivu městského, nebo okresního. Po pečlivé úvaze z nich byli vybráni tři tehdejší archiváři, Emanuel Chramosta, František Škrdle a Milan Marek.

Cílem této bakalářské práce bylo především co nejuceleněji a nejpodrobněji seznámit případného čtenáře s Městským a následně Okresním archivem v Čáslavi, s jeho nejhlubšími kořeny, s problematikou jeho založení a následným vývojem, s osobnostmi, které se významně přičinily o jeho bezproblémový chod, a archivním materiálem, který ve svých útrokách uchovával a konečně i s definitivním ukončením jeho existence. Bylo by proto nanejvýš vítané, kdyby čtenář shledal, že se podařilo, i přes veškeré problémy s nedostatkem potřebných informací, tohoto cíle dosáhnout.

Použitá literatura

BISINGEROVÁ, Marie. *Okresní archiv Kutná Hora, 1892 – 1986: Inventář*. Kutná Hora, 1986. Ev. č. 23.

ČERMÁK, Kliment. *Adresář a popis politického okresu Čáslavského*. Turnov 1903

LEVÝ, Jindřich: *Čáslav: stručný průvodce po městě a okolí*. Čáslav, 1925.

FROLÍK, Jan. *Čáslav – místo pro život: svědectví archeologie*. Praha, 1999.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989. ISBN 80-04-21189-5.

HOFFMANOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-023-3.

Kolektiv autorů. *Čáslav*. Čáslav, 1947

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.

Kolektiv autorů. *Státní okresní archiv Kutná Hora*. Kutná Hora, 2001.

SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha, 1874.

ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám československého archivnictví*. Praha, 2005. ISBN 80-86712-23-0.

VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch. *Osobní pozůstalosti, Kutná Hora, Čáslav, 1778 – 1990. Prozatímní inventární seznam*. Kutná Hora, 2006. Ev.č. 76.

VANĚČKOVÁ, Jana. *Čermák Kliment, 1874 - 1916. Inventář*. Kutná Hora, 2006. Ev.č. 95.

VANĚK, Lubomír. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora, 1969.

VANĚK, Vojtěch. *Archiv města Čáslav, 1341 – 1945 (1958). Prozatímní inventární seznam*. Kutná Hora, 2002. Ev. č. 45.

VOJTÍŠEK, Václav. *O archivech městských a obecních a jejich správě*. Praha, 1924.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha, 1947.

Použité prameny

Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 1862, Emanuel Chramosta 1860 - 1946.

Městské muzeum Čáslav, Emanuel Chramosta, inv. č. 3691, Vzpomínky na Emanuela Chramostu, 1982.

Městské muzeum Čáslav, František Škrdle, inv. č. 883, Ze staré Čáslavě, s. d.

Městské muzeum Čáslav, Milan Marek – parte, 2003.

Městské muzeum Čáslav, Milan Marek, inv. č. 2700, Pohledy na Čáslav, Praha 1968.

Městské muzeum Čáslav, Úder, č. 34, ročník 26, Milan Marek, 1985.

Městské muzeum Čáslav, Výroční zprávy Včely čáslavské 1882 – 1901.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Archiv města Čáslav.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Kliment Čermák.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 4, kn. č. 4, Kniha přírůstků 1955 – 1958.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 11, kn. č. 11, Podací protokol 1956 – 1960.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 27, kart. 6, Okresní archiv v Čáslavi, 1960.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Škrdle František, PhDr, inv. č. 6, Korespondence: Vojtíšek Václav 1932.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Protokoly o schůzích 1864 – 1926.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Čáslav, Pracovní deník Dr. Škrdleho, týkající se muzea, archivu a Žižkovy síně 1952 – 1957.

Státní okresní archiv Kutná Hora, Včela čáslavská - muzejní spolek, Vymanipulované spisy k dějinám čáslavského archivu a různé spisy týkající se archiválií všeobecně, 1906 – 1930.

Přílohy

Seznam privilegií

V archivu byla uložena tato privilegia:¹⁵⁵

4. 8. 1341 Jan Lucemburský na výroční trh v neděli po Panně Marii nanebevzetí.
12. 11. 1359 Karel IV., že koupí-li kdo v Čáslavi nemovité statky a role a je pokojně drží, nemá se nikdo na něho potahovat, nebo záповěď činit.
20. 10. 1372 Václav IV. Na právo kšaftování a dědické.
25. 7. 1383 opět Václav IV. O propůjčení dědičného rychtářství.
11. 8. 1386 týž osvobozuje Čáslav na tři roky od komorního platu.
13. 11. 1398 Václav IV. Dává městu právo přitáhnout ke zdanění šlechtu a cizí měšťany, kteří mají v městě statky.
23. 3. 1419 snižuje Václav IV. Městu poplatnost na sto kop grošů po dobu deseti let.
11. 11. 1437 král Zikmund obnovuje toto osvobození na dobu 15. let.
15. 5. 1454 král Ladislav odpouští městu platy na šest let.
6. 7. 1465 král Jiří zastavuje městu Čáslavi platy.
1. 11. 1466 confirmace starších privilegií.
5. 3. 1468 král Jiří odpouští Čáslavským devadesát kop z platu komorního.
22. 5. 1472 Vladislav II. potvrzuje zmínkou stará privilegia, počínajíc Otakarem II. a rozmnožuje je právem pečetit červeným voskem.
12. 3. 1484 týž slevuje plat za sázení konšelů.
15. 3. 1484 tentýž slevuje dvanáct kop grošů českých z platu podkomořímu.
18. 3. 1474 týž na výroční trh o sv. Floriánu.
18. 6. 1490 Vladislav II. potvrzuje smlouvu města se Sedleckým klášteřem o zástavu kl. dvora v Žitenicích a vsi Žák.
30. 9. 1490 týž confirmace na červený vosk.
9. 10. 1522 král Ludvík osvobozuje pro požár měst na deset let od komorních poplatků.

¹⁵⁵ Při výčtu listin byly použity poznámky z knihy: VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha, 1947, s. 44 - 45.

24. 9. 1547 Ferdinand I. Navrací městu některá práva, ale zřizuje královského rychtáře, zapovídá apelaci do města Jihlavy, zrušuje cechy, vyhrazuje si odúmrtí a pokuty za hrdelní zločiny.

30. 9. 19 1547 týž vrací městu statky a platy zádušní a špitální.

17. 10. 1547 arcikníže Ferdinand vrací jménem krále cla a mýta.

9. 3. 1570 Maxmiliánova konfirmace starších privilegií.

21. 3. 1577 Rudolfova konfirmace.

9. 1. 1579 týž revers, že dobrovolné svolení po vyjití termínu vánočního nemá být městu ke škodě.

2. 5. 1601 týž překládá jarmark.

26. 6. 1615 Matyášův revers pro dobrovolné placení dalších dvou měsíců posudného.

22. 1. 1844 Ferdinand V. na koňský trh 22. a 23. 5.

4. 9. 1845 tentýž na tři koňské trhy.

Seznam fondů Okresního archivu v Čáslavi¹⁵⁶

Okresní osvětový sbor	1911 - 1943
Okresní referát osvětové činnosti	1939 - 1943
Městský úřad Čáslav	1341 - 1943
Národní výbor	1918
Ústav pro stavbu škol	1868 - 1897
Městská plynárna	1903 - 1942
Městský policejní úřad	1791 - 1942
Cech hrnčířský a zednický	1667 - 1854
Cech krejčovský	1579 - 1900
Cech kožešníků	1858 - 1884
Cech mlynářský	1652 - 1800
Cech novoševců	1813 - 1887
Cech pekařský	1668 - 1815
Cech řeznický	1809 - 1884
Cech sladovnický	1761 - 1869

¹⁵⁶ Výchet fondů je čerpán z pramene: Státní okresní archiv Kutná Hora, Okresní archiv Kutná Hora, inv. č. 27, kart. 6, Okresní archiv v Čáslavi, 1960.

Cech zednický	1838 - 1876
Cech muzikantů	1725
Reichcech	1646 - 1884
Gymnasium v Čáslavi	1880 - 1897
Hlavní škola	1836 - 1876
Místní školní rada	1873 - 1920
Městská hudební škola	1886 - 1897
Městská obecná škola	1872 - 1878
Reálná škola	1854 - 1861
Školní ústav města Čáslavi	1845 - 1893
Studentská nadace	1886 - 1898
Nadace Resslovská	1884 - 1885
Čsl. ochrana matek a dětí	1936 - 1947
Masarykova liga proti TBC	1932 - 1950
Městská nemocnice	1853 - 1889
Městská opatrovna	1878 - 1898
Městský sirotčinec	1884 - 1898
Ústav chudých	1839 - 1889
Milosrdný ústav	1824 - 1898
Dusíkovo divadlo	1867 - 1923
Obecná lidová knihovna	1896 - 1945
Hospodářské družstvo	1884 - 1938
Obchodní gremium	1787 - 1928
Svaz čsl. živnostníků	1882 - 1941
Živnostenské společenstvo	1861 - 1949
ČPO Čáslav	1839 - 1945
Místní odbor ústřední matice školské	1884 - 1914
Místní organizace strany socialistů	1918 - 1927
Národní jednota severočeská	1911 - 1941
Klub čsl. turistů	1900 - 1905
Čtenářská beseda	1860 - 1947
Divadelní okrsek J. Mahena	1946 - 1950
Hlahol, pěvecký spolek	1860 - 1950
Hudební jednota	1865 - 1914

Krejcarový spolek Sázavan	1917 - 1928
Krejcarový spolek	1873 - 1948
Musejní spolek Včela čáslavská	1864 - 1950
Národní fronta žen	1946 - 1952
Okrašlovací spolek	1913 - 1946
Podpůrný spolek učitelský	1897 - 1926
Radioklub Čáslav	1924 - 1939
Spolek Lidumil	1869 - 1935
Spolek péče o chudé	1926 - 1932
Spolek pro postavení společenského domu	1926 - 1941
Svaz brannosti	1945 - 1948
Vlastivědný sborní Podoubraví, redakce	1924 - 1950
Volné pěvecké sdružení	1929 - 1948
Pozůstalosti:	
Václava Jaromíra Picka	1828 - 1901
Ferdinanda Voitha ze Šterbeců	1775 - 1876
Bratrstvo literátů	1645
Pamětní kniha města Čáslavě	1750 - 1939
Městský úřad ve Žlebech	1697 - 1871
Podpůrný svaz bývalých čsl. důstojníků	1942 - 1944
Krajinský spolek Sázavan, odbor v Čáslavi	1917 - 1928
Kniha trhová města Žatce	1546 - 1557
Kniha pašíí Jiřího Labouna z roku 1721	1721
Soupis obyvatel obce Vodrant	1850
Štočky	1932 - 1950
Varia	1769 - 1951
Pravováreční občané Čáslav	1849
Městský úřad Praha-Nové město 17. stol.	
Sbírky:	
Pečetidel	1300
Plánů	1494 - 1866
Map	1855 - 1898
Rukopisů	1630 - 1850
Štočků	1413 - 1940

Plakátů	1932 - 1950
Velkostatek Podhořany	1756 - 1902
Velkostatek Potěhy	1796
Velkostatek Seč	1647
Velkostatek Sedlec	1824
Fondy venkovských obcí:	
Obecní úřad Bílé Podolí	1865 - 1947
MNV Bílé Podolí	1948
Obecní úřad Bojmany	1865 - 1942
Obecní úřad Bratčice	1924 - 1941
Obecní úřad Březí	1865 - 1954
MNV Březí	1945 - 1952
Obecní úřad Čejkovice	1928 - 1947
MNV Čejkovice	1946 - 1955
Obecní úřad Damírov	1866 - 1954
MNV Damírov	1946 - 1948
Obecní úřad Drobovice	1864 - 1948
MNV Drobovice	1864 - 1948
Obecní úřad Podhořany	1853 - 1947
MNV Podhořany	1945 - 1954
Újezdni školní rady	1940 - 1948
Obecní úřad Podmoky	1891 - 1949
MNV Podmoky	1949 - 1954
Obecní úřad Potěhy	1866 - 1948
Hospodářská beseda	1890
Spořitelní spolek	1909 - 1920
Spolek pro pojištění dobytka	1908 - 1918
Obecní úřad Přibyslavice	1938 - 1950
MNV Přibyslavice	1946 - 1954
Obecní úřad Pucheř	1900 - 1950
Obecní úřad Římovice	1905 - 1954
Obecní úřad Šebestěnice	1865 - 1948
MNV Šebestěnice	1948 - 1954
Obecní úřad Schořov	1898 - 1941

Obecní úřad Souňov	1897 – 1949
Obecní úřad Starkoč	1864 - 1945
Obecní úřad Třebešice	1880 - 1954
Obecní úřad Třemošnice	1865 - 1945
MNV Třemošnice	1945 - 1955
Obecní úřad Tupadly	1850 - 1950
Obecní úřad Vlkaneč	1906 - 1951
Obecní úřad Vodranty	1850 - 1948
Obecní úřad Vrdy	1864 - 1948
Obecní úřad Zaříčany	1900 - 1945
MNV Zaříčany	1946 - 1952
Vodní družstvo Zaříčany	1906 - 1938
Obecní úřad Zbudovice	1885 - 1950
Obecní úřad Zbyslav	1857 - 1941
Místní školní rada	1910 - 1918
Obecní úřad Golčův Jeníkov	1785 - 1945
MNV Golčův Jeníkov	1945 - 1957
Ústav chudých	1859 - 1964
Cech mlynářský	1808 - 1825
Živnostenské společenstvo	1797 - 1870
Obchodní gremium	1900 - 1933
Obecní úřad Hostovlice	1896 - 1953
MNV Hostovlice	1946 - 1954
Obecní úřad Hraběšín	1865 - 1948
Obecní úřad Chlum	1902 - 1947
MNV Chotusice	1945 - 1950
Obecní úřad Chotusice	1857 - 1950
Obecní úřad Klucké Chválovice	1919 - 1951
MNV Klucké Chválovice	1946 - 1954
Obecní úřad Kozohlody	1865 - 1949
Obecní úřad Lipovec	1927 - 1952
MNV Lipovec	1945 - 1950
Obecní úřad Nová Lhota	1927 - 1955
Obecní úřad Licoměřice	1928 - 1940

MNV Licoměřice	1946 - 1954
Obecní úřad Okřesaneč	1934 - 1945
Obecní úřad Olšany	1899 - 1953
Obecní úřad Opatovice	1868 - 1947
Obecní úřad Semtěš	1930 - 1953
MNV Žáky	1947 - 1953
Městský úřad Žleby	1697 - 1871
Cechy	1769 – 1865

Resumé

Das Stadtarchiv von Tschaslau wurde im Jahre 1901 gegründet und seine einzelne Tätigkeit dauerte bis 1956, als es zur Fusionierung mit dem örtlichen Bezirksarchiv kam, dessen Tätigkeit wurde bereits vier Jahre später abgeschlossen. Mit ihren Aktivitäten unterstütze diese Institution eine patriotische Empfindung und später wurde sie für die örtlichen Bürger zum bedeutenden Zentrum nicht nur der wissenschaftlichen Forschung.

Die Geschichte des Stadt- und Bezirksarchivs in Tschaslau wurde auch als das Thema dieser Bakalararbeit, die Tschaslau und ihres Archivs heißt, gewählt. Die Zeit zwischen dem 18. – 20. Jahrhundert wurde gewählt, weil die erste Erwähnungen über der Veranstaltung der städtischen Registratur von dem Anfang des 18. Jahrhunderts erhalten werden und im 20. Jahrhundert kam es zur endgültigen Beendigung ihrer Tätigkeit. Trotzdem konzentriert sich diese Arbeit auch auf die frühere Periode, damit die Leser weitere Entwicklung der städtischen Registratur besser verstanden.

Was gilt eines Inhalts dieser Arbeit, ein Kapitel wurde der Geschichte der Stadt Tschaslau zueignen. Dieses Kapitel berichtet über die Anfänge der Stadt, über einige wichtige Ereignisse und auch über die fast heutige Zeit.

Die zweite Kapitel widmet sich der städtischen Registratur. Man spricht hier über ihre Veranstaltung und über die allgemeine Entwicklung. Dieses Kapitel konzentriert sich auf die materiellen Verluste, die die Registratur, zum Beispiel, wegen des großen Feueres in 1522 oder der Plünderung der schwedischen Truppen erlittet.

Im nächsten Kapitel wird bereits die Geschichte des Stadtarchiv in Tschaslau erwähnt. Dieser Abschnitt gliedert sich in mehrere Sub-Kapiteln, als angemessen. Es bezeichnet die Aktivitäten des Archivs seit seiner Gründung im Jahre 1901. Man schreibt hier auch über seine Vereinigung mit der lokalen Žižkas Exposition, über die Trennung von ihr und auch über die Zeit der Besetzung. Insgesamt große Aufmerksamkeit wird den 50. Jahren gewidmet, die für das Archiv bedeutend sind.

Ein Kapitel widmet sich des Bezirksarchivs, seine Gründung und seine Entwicklung, die teilweise mit dem Stadtarchiv verbunden wurde. Man schreibt hier auch über eine Verbindung der beiden Archive, über die personale Probleme und über den Abschluss der Archivarbeit. Zum Schluss wird hier die Forschungstätigkeit erwähnt, die in diesem Archiv belief.

Im vorletzten Kapitel findet es ein Register den Charten und den Fonden, die das Bezirksarchiv vor dem Ende seiner Tätigkeit umfasste.

Zum Schluss schreibt man in dieser Arbeit über drei bedeutenden Persönlichkeiten, die in den Archiven arbeiteten. Es ist Emanuel Chramosta, František Škrdle und Milan Marek.

Das Ziel dieser Arbeit war es den Leser mit der Stadt- und der Bezirksarchiv in Tschaslau, mit seiner Gründung und Entwicklung, mit bedeutenden Persönlichkeiten, die im Archiv arbeiteten, mit seinen Archivalien, und zum Schluss auch mit dem Abschluss seiner Existenz zu unterweisen.